

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

UNIVERSELE BESCHAVING EN NATIONALE CULTUREN (*)

Voordracht gehouden vóór de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen
op 22 maart 1962 door

Prof. P. LAMBRECHTS

Prorector der Rijksuniversiteit te Gent

De titel van de voordracht die ik de eer heb heden avond voor U te houden is ontleend aan een studie die *Paul Ricoeur* liet verschijnen in het oktobernummer 1961 van het tijdschrift «Esprit», en waarop zeer terecht door een medewerker van «De Standaard» de aandacht werd gevestigd.

Klaarheidshalve wil ik onmiddellijk onderstrepen dat de inhoud van mijn betoog als een diptiek is opgebouwd.

In het eerste gedeelte komt vooral de *historicus* aan het woord. Hierin wordt, vooreerst, een snelle parallel geschetst tussen een typische «*beschaving*» uit het verleden — de Hellenistische — en deze van vandaag, waarbij vooral aan onze technisch-wetenschappelijke hoogbloei tijd en aandacht worden besteed; vervolgens wilde ik breedvoerig aantonen dat, wanneer van een *universele* beschaving — juist door deze technische vervolmaking gecreëerd — wordt gesproken, deze term in feite een Europees-Amerikaanse, een «*westerse*» realiteit dekt.

Het tweede gedeelte bedoelt een bezinning te zijn op basis van het eerste en is derhalve eerder *cultuurfilosofisch* geaard. Pas hier dan, na de «instructie» van het eerste gedeelte — U zult de uitdrukking zeker waarderen — kan ik volledig recht laten wedervaren aan het thema dat door de titel van de voordracht is aangekondigd: «de verhouding van de nationale culturen tot de zich anmeldende universele beschaving». Er wordt aan het slot hierbij uitdrukkelijk aandacht geschonken aan het Vlaamse uitzicht van deze problematiek.

Het vraagstuk dat hier ter sprake komt, kan ik niet beter omschrijven dan de Franse wijsgeer *Paul*

Ricoeur het heeft gedaan. Laat mij derhalve toe hem letterlijk te citeren: «L'humanité, prise comme un unique corps, entre dans une unique civilisation planétaire qui représente à la fois un progrès gigantesque pour tous et une tâche écrasante de survie et d'adaptation de l'héritage culturel (des nations) à ce cadre nouveau. Nous ressentons tous, à des degrés différents et sur des modes variables, la tension entre, d'une part, la nécessité de cet accès et de ce progrès et, d'autre part, l'exigence de sauvegarder nos patrimoines hérités».

Ik meen te mogen zeggen dat deze spanning nergens zo levendig is als bij ons. Indien de strijd die op dit ogenblik wordt uitgevochten ter vrijwaring van onze taalkundige en culturele gaafheid, in hoofdzaak *nog steeds* is afgestemd op de verwerving van onze rechten in Belgisch staatsverband, zou mettertijd wel kunnen blijken dat hij *reeds nu* met verdere draagkracht reikt en uiteindelijk de verdediging waarneemt van een nationale cultuur — de onze — tegen de overspoeling waarmee een om zich heen grijpende universele beschaving haar bedreigt.

Het lijdt geen twijfel dat op bepaalde tijdstippen in het verleden zich feiten hebben voorgedaan die met unifiërende strekking de gang van het wereldgebeuren grondig beïnvloed hebben: zo het Zoroastrisme in Perzië en de Islam in Arabië, vanzelfsprekend ook het Christendom dat t.o.v. de Grieks-Romeinse levensopvatting een «Umwertung aller Werte» heeft uitgelokt, de Renaissance, de Hervorming, de Franse revolutie.

Maar het is werkelijk de vraag of deze nieuwe bewegingen met dezelfde intensiteit, met dezelfde verbluffende snelheid, met dezelfde eenvormigheid en universaliteit het aanschijn der dingen op deze planeet hebben veranderd als gebeurt door de revolutie van de 20ste eeuw, die wij zich onder onze ogen zien

(*) De heer G. Sanders, assistent aan de Rijksuniversiteit te Gent, las het manuscript en stelde mij verschillende verbeteringen en aanvullingen voor, waarvoor ik hem hier hartelijk dank zeg.

voltrekken en die — bewust of onbewust — op de éénwording van de wereld is afgestemd.

Een dergelijke poging tot éénmaking — maar beperkt tot de oostelijk-mediterrane en westelijk-Aziatische wereld — heeft de Oudheid ook gekend, nl. het Hellenistisch wereldrijk van Alexander de Grote en zijn opvolgers. Een smeltkroes van de twee grote cultuurstromen van die tijd — de oosterse en de Griekse — zou men de Hellenistische beschaving kunnen heten, gedragen door een eenheidstaal, de koinè, een soort ruimgedacht basic-Grieks. Een uniforme beschaving, in de hand gewerkt door een bewuste politiek van versmelting van oosterse en Grieks-Macedonische bevolkingsgroepen, ontwikkelt er zich uit, in de ogen van de oriëntalist een verbastering der zuivere oosterse culturen, voor de bewonderaar van Hellas een zwakke, soms kunstmatige en zeker ontwortelde nabloei van de koninklijke schoonheid der 5de en 4de eeuw.

Deze tijd heeft vele aspecten met de onze gemeen: de felle beweging, het chaotische uitzicht van alle denk- en levensvormen, de innerlijke vereenzaming van de mens, het meest nog de spectaculaire vooruitgang van de wetenschap, vooral dan van de zuivere wetenschap. Om allerlei redenen is deze wetenschappelijke bloei echter niet uitgemond op grootse technische verwezenlijkingen: dit kenmerk zou aan de recente tijden voorbehouden blijven, ofschoon het reeds sedert de Renaissance steeds duidelijker naspeurbaar wordt.

Ongetwijfeld kunnen vele redenen worden aangehaald om deze immer groeiende rol van het toegepast wetenschappelijk onderzoek te verklaren. Van de Renaissance af wordt de wetenschap steeds bewuster afgestemd op een beheersing van de natuur ten behoeve van de mens. Vooral in de Angelsaksische landen — die volstrekt toonaangevend zijn geweest in het domein der technische wetenschappen — zijn deze laatste gericht op de materiële welstand en het comfort van de mens, meer dan dat: van alle mensen. Want het lijdt geen twijfel dat deze welvaart-filosofie, waardoor sinds de 18de eeuw het Europees geestesleven zo fel is gekleurd, in hoge mate werd bevorderd door de democratie, die zich immers ten doel stelt alle lagen van de maatschappij van de hoogstmogelijke welvaart te laten genieten.

De opgang van de machine en haar impact op de menselijke gedragingen — de technisering m.a.w. van het menselijk bestaan — is een proces dat nu al sedert verschillende eeuwen gaande is. Maar niemand zal ontkennen dat het sinds de eerste wereldoorlog, en vooral vanaf het eind van de tweede, met verbijsterende snelheid om zich heen heeft gegrepen.

Nooit wellicht heeft de maatschappij immers een zo ontstellende verandering op allerlei gebieden ondergaan als in het laatste kwarteeuw. De jonge generatie die de ontwikkeling niet heeft meegemaakt van de petroollamp naar de electriciteit, van de fiets naar de auto, van de stoomtram naar de bus, van de grammofoon naar de radio, kan zich waarschijnlijk slechts met moeite voorstellen in welke relatief-primitieve en vaak harde omstandigheden de jeugd van een thans vijftigjarige zich heeft afgespeeld.

De mechanisering enerzijds, de algemeen-verhoogde economische welstand anderzijds hebben allerwegen het gevoel doen ontstaan dat wij een nieuw tijdperk zijn ingetreden. Naargelang het ingenomen standpunt, kan dit tijdvak worden aangeduid met een of ander epitheton, dat telkens ontleend is aan één der wereldschokkende ontdekkingen, die elkaar in adembenemend tempo opvolgen: aldus de benaming «aatomtijdperk»,

«euw der automatie», «cosmisch tijdvak». Ruimer omvattend, kunnen wij hier echter geredelijk over het «technisch-wetenschappelijk tijdperk» gewagen.

Nu denke men vooral niet dat de technisering en de mechanisering der laatste decennia slechts de materiële zijde van ons bestaan hebben gewijzigd. Het is de ganse menselijke habitus, de gehele psychische en geestelijke persoonlijkheid die erdoor beroerd wordt. Zoals *André Siegfried* het treffend verwoordt in zijn «Aspects du XXe siècle»: «Le thème de base, c'est que la machine, revendant non seulement la production industrielle, mais s'insinuant dans toutes les démarches de notre vie, est en train de renouveler entièrement le caractère de notre civilisation, en attendant que cette révolution s'étende bientôt à tous les continents. Qu'il s'agisse de l'administration des affaires, du secrétariat, de la publicité, du voyage, de la vitesse, de la géographie, du ménage, de l'art, de la pensée elle-même, l'effet est partout le même: substitution de l'action collective à l'effort individuel, de la série à la qualité, de la machine au muscle et même au cerveau».

*
* * *

Het wordt thans een gemeenplaats te voorspellen dat de vooruitgang van wetenschap en techniek bijna fataal tot een uniformisering van de wereld zal leiden. Er moet zich daaruit, denkt men, een soort heilzame éénwording van de mensheid ontwikkelen. De heden-daagse scheiding tussen «arme» en «rijke» volkeren zal gradueel worden uitgewist, de rijkdommen zullen op een meer gelijke manier over de hele aardbodem worden gespreid en bereikbaar gesteld, vermits ook de onderontwikkelde volkeren zich thans de productiemiddelen — traditionele bron van rijkdom en welstand — kunnen eigen maken.

Dit toeëigenen houdt verband met het karakter zelf van natuurwetenschap en techniek, die essentieel transferabel zijn. In zijn «Regards sur le monde actuel» heeft *Paul Valéry* daaromtrent pertinente dingen geschreven, die eerder verdienen in hun geheel te worden gelezen dan, uit hun verband gescheurd en dus verminkt, te worden geciteerd. Naarmate de wetenschap een opvallender technologisch karakter krijgt, wordt zij zelfs méér en méér overdraagbaar.

Deze stelling wordt wel het overtuigendst bewezen door de verbazende successen die de Russen sinds de tweede wereldoorlog op het gebied van de atoomsplitsing en de astronautica hebben geboekt. Ik meen niemand onrecht aan te doen wanneer ik zeg dat tot bij de aanvang van de tweede wereldoorlog de Russen, in acht genomen hun enorm potentieel aan mensen en natuurlijke hulpbronnen, een bescheiden plaats bekleedden in de geschiedenis van het wetenschappelijk vorsen. Indien zij op enkele jaren tijds er in geslaagd zijn de Verenigde Staten en West-Europa, op de zo even vermelde gebieden van atoomsplitsing en ruimtevaart, te evenaren en zelfs te overvleugelen, dan kunnen hiervoor verschillende redenen worden aangehaald.

De eerste zal wel het feit zijn dat zij de uitvindingen van de westerse geleerden zeer snel hebben geassimileerd, niet in het minst omdat hun de geheimen van bepaalde uitvindingen zo maar werden toegegooid (men denke aan de rol van een *Klaus Fuchs* of een *Pontecorvo*). Verder lijdt het geen twijfel dat zij een merkwaardige zin voor organisatie aan de dag hebben gelegd. Met betrekking tot de prestatie van de eerste Spoetnik, in oktober 1957, schreef een Nederlands

geleerde: « Geen nieuwe fundamentele wetten der natuur liggen haar ten grondslag, maar een geordende toepassing van het weten van velen, een samenwerking van het gehele spectrum aan natuurwetenschappelijke kennis, gevat in plan, organisatie, economie en synthetisch vernuft »: een technische orkestratie dus. Het modern wetenschappelijk onderzoek is niet langer een kwestie van geniale persoonlijkheden: het vergt veeleer een uitgebreide organisatie en administratie, een bereidheid tot samenwerking in teamverband, bevelend denken en gehoorzaam uitvoeren, kortom het eist een geestelijke discipline waarvan men de betekenis vooral niet onderschatten mag. Er komen hierbij trouwens nog heel wat andere factoren kijken: de beschikbare enorme massa gespecialiseerde vorsers, quasi onuitputtelijke geldmiddelen, uitgebreide hoeveelheden grondstoffen, continent-grote terreinen voor proefnemingen, en dies meer.

Maar genoeg hierover. Wat ik zo even zegde, beoogde alleen maar te verduidelijken hoe het komt dat — zo wil mij althans toeschijnen — de loffelijke inspanningen die sedert het einde van de tweede wereldoorlog door vele internationale organismen — de Unesco b.v. — verricht werden voor een snelle materiële en geestelijke emancipatie van de ontwikkelingsgebieden, tot hiertoe toch nog geen noemenswaardige resultaten schijnen te hebben opgeleverd.

Ik druk mij terzake uiterst voorzichtig uit, zoals U kunt horen, vooreerst omdat het niet zo gemakkelijk is zich over deze dingen een verantwoord inzicht te vormen, en vervolgens omdat het waarschijnlijk nog te vroeg is om thans reeds een oordeel te vellen over de resultaten van het werk dezer organisaties. Maar af en toe lezen wij toch in onze tijdschriften en kranten dat, terwijl in onze westerse landen (en ook, maar in mindere mate wellicht, in Rusland) de levensstandaard van alle lagen der bevolking van jaar tot jaar stijgt, zulks in de meeste ontwikkelingsgebieden geenszins het geval is, zodat de kloof tussen beide groepen van landen en volkeren, de bezittende en de niet bezittende, in plaats van te vernauwen, steeds breder wordt.

Sinds enkele jaren zien wij onder onze ogen zich een reusachtig «dekolonisatieproces» voltrekken. Een hele reeks volkeren uit Azië en Afrika hebben op een of andere wijze de overheersing van vreemde machthebbers afgeschud en hun politieke onafhankelijkheid verworven. Al deze bewogen gebeurtenissen veranderden echter niets aan de structuur van de internationale handel, nauwelijks door de dekolonisatie beïnvloed, noch aan het verpletterend intellectueel en technisch overwicht van het blanke ras, noch aan de steeds voortschrijdende concentratie van de rijkdommen in de handen van de westerse landen en van de Sovjet-Unie. Noch Indië met zijn zevende deel van de wereldbevolking, noch de landen van Afrika en Zuid-Amerika, noch communistisch China, noch de Arabische wereld kunnen leven zonder de materiële steun van de Verenigde Staten, West-Europa en Rusland, die overal programma's van uitrusting en van ontwikkeling financieren, zodat één kwart van de wereld voortgaat de resterende drie vierden, met inachtneming van de door de tijdsomstandigheden opgelegde vormen, te leiden en te besturen.

Voor zover op dit ogenblik van een « unique civilisation planétaire », gesteund op een « unique technique mondiale », kan gesproken worden, moet worden toegegeven dat men hier voor een ontzaglijk fenomeen van Europese expansie staat. *Max Lamberty* heeft zulks in zijn onlangs verschenen boek « Wat is Westerse cultuur? » helder geformuleerd: « De eigen cultuur

van de Aziatische rassen, de eigenlijke oosterse cultuur, de eeuwenoude godsdiensten, die de gehele maatschappij in deze landen beheersten, schijnen verdronken. De Aziaten voeden zich ruimschoots aan andere bronnen, westerse bronnen: westerse filosofie, westerse techniek, westerse kunst, westerse levenswijze... Nog nooit in de geschiedenis van het mensdom heeft de westerse cultuur zulke expansie gekend, zulke triomf beleefd! De Europese hegemonie op politiek gebied is ten einde. Europa is politiek en militair verzwakt, zelfs bedreigd. Maar de takken en twijgen van de Europese cultuur worden stuwkrachten in de vijf werelddelen ».

Een fenomeen van Europese expansie, zegden wij, jawel, maar hierbij dient, vooral na de laatste wereldoorlog, met het binnendringen van allerlei Amerikaanse denk- en levensvormen vanzelfsprekend rekening gehouden.

Met andere woorden dan: de uniformisering van onze planeet is in de eerste plaats een « westerse » of Atlantische gelijkschakeling. Van beïnvloeding door andere culturen valt daarin weinig of niets te bespeuren. Wat wij wel zien gebeuren, is een vaster aaneensluiten — uit een gevoel van zelfverdediging — van verwante cultuurgroepen die zich sterker van hun eenheidswortel en hun solidaire lotsverbondenheid bewust worden, zo bv. in de Arabische wereld van het Nabije Oosten, in het Verre Oosten, in Zuid-Amerika.

Hetzelfde doet zich trouwens voor met Europa. De bezinning op Europa, sedert het einde van de tweede wereldoorlog, zou mettertijd weleens kunnen blijken één van de grote drijfkrachten van het huidige tijdsgebeuren te zijn. Wij hebben in de laatste jaren verschillende pogingen tot éénmaking medegemaakt waarbij ons oude werelddeel betrokken is: een wereldomspannende poging, zoals belichaamd in de Unesco waarvan hoger sprake was; een Atlantische poging, die afgestemd is op een symbiose van de westerse cultuurlanden aan beide oevers van de Atlantische Oceaan en die op militair vlak tot een concrete verwezenlijking, de NAVO, heeft geleid, op andere gebieden echter geen noemenswaardige resultaten heeft afgeleverd; een Europese poging, die met stijgend succes voorwaarts schrijdt en die, vertrekkend van wat men het Klein Europa of het Europa der Zes heeft genoemd, goede kansen biedt om in een Groot Europa uit te monden. Van deze drie stromingen is het ongetwijfeld de laatste die veruit de meeste en de grootste verwezenlijkingen op haar actief heeft.

Er is een zekere spanning van de geest vereist om te beseffen welke enorme weg sinds 1945 door de landen van het oude Europa werd afgelegd, en dit op een dubbele manier: het materieel en geestelijk herstel van ieder land afzonderlijk na de katastroof van de tweede wereldoorlog, en vervolgens de gestadige groei van de Europese éénwording. Indien ergens, dan kan hier van de ongebroken levenswil van Europa worden gesproken. Toen de bekende Nederlandse historicus *P. Geyl* in 1958 zijn professoraat aan de universiteit van Utrecht neerlegde, sprak hij een afscheidsrede uit die hij « De vitaliteit van de westerse beschaving » betitelde. In dit moedig betoog stelt hij zich verantwoord te weer tegen de ongeluksprofeten die allerwegen, in het spoor van *Oswald Spengler* en anderen, de imminente ondergang van de westerse cultuur voorspelden. Deze ondergangsstemming had nog een voortreffelijk geleerde als *Barracough* in 1954 er toe genoopt te schrijven dat de geschiedenis, zoals wij die geleerd en beoefend hebben, geen zin meer heeft. « Afscheid van Europa » noemt hij een van zijn lezingen, en hij haalt meewarig de schouders

op over Lodewijk XIV, Napoleon en Bismarck, «neolithische figuren, die voor onze tijd niets meer betekenen». Wat nu van belang wordt, is de geschiedenis van de Piasts, de Przemyslids, de Ruriks en van Kazimir de Grote van Polen. Ex Oriente Lux!...

Wie enigszins vertrouwd is met de historische literatuur van de laatste jaren zal het zijn opgevallen dat zich sindsdien een radicale omwenteling heeft voltrokken in de geesten. Wanneer ik spreek van de «ongebroken levenswil» van Europa, dan denk ik op de eerste plaats niet aan de daadwerkelijke verwezenlijkingen die op het stuk van de Europese éénwording tot stand kwamen — de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, de Raad van Europa, de Euro-markt, Euratom, enz. — neen, wat mij nog belangrijker en symptomatischer lijkt dan deze inderdaad grote realisaties, is het fenomeen van de *Europese bewustwording*, d.i. het besef der geestelijke en stoffelijke eenheid van de Europese wereld en de vaste wil deze eenheid in duurzame instellingen te materialiseren.

Ik mag er hier misschien aan herinneren dat ik mijn rectorale rede van oktober 1958 heb gewijd aan het thema van de Europese eenheid doorheen de eeuwen. Laat mij u dan verklappen dat het plan van dit betoog bij mij is opgekomen in het hartje van ons voormalig koloniaal gebied, toen ik op een avond, te Yangambi, op de Congostroom, mijn gedachten liet varen over alles wat ik tot op dat ogenblik in Afrika had beleefd, en zodoende, voor het eerst misschien in mijn leven, een zeer duidelijk inzicht kreeg in wat Europese geest en Europese levensvormen fundamenteel onderscheidt van het bestaan in de rest van de wereld.

Slechts van op grote afstand laten zich de draden die, doorheen de eeuwen, van het ene naar het andere gebied van West-Europa lopen en die aan deze moeilijk te ontwaren stip van onze aardbol een gelijkvormig geestelijke patroon geven, onderkennen. Het zal niemand ontgaan dat in de allerlaatste jaren in alle landen van West-Europa het besef van deze geestelijke eenheid zeer levendig is geworden en, als ik mij het woord permitteren mag, beleeden wordt. Er is zoiets als een Europees besef, een Europees geloof, een Europees patriotisme aan het groeien.

De oprichting van het Europa-College te Brugge, op initiatief van *Salvador de Madariaga*, *Denis de Rougemont*, *Julius Hoste* en andere Europees-denkende personaliteiten, was hiervan één der meeste tastbare resultaten, en wij mogen er fier op gaan dat dit opzet in ons land kon verwezenlijkt worden. Het *Institut International des Hautes Etudes*, dat sedert enkele jaren te Bolzano bijeenkomt, leverde ook flink werk op het stuk van de Europese bewustmaking. Niet minder belangwekkend is de *Fondation Européenne de la Culture*, waarvan Z.K.H. Prins Bernhard het voorzitterschap bekleedt en die volgende maand te Brussel haar algemene jaarlijkse vergadering zal houden met als thema: «De opvoeding van de Europeanen van morgen». Ik denk nog aan het *Cultureel Fonds van de Raad van Europa*, dat thans door de heer Julien Kuypers wordt geleid, aan de vele bilaterale culturele akkoorden tussen de Europese landen, in het ontstaan van dewelke ons land veel durf en initiatief aan de dag heeft gelegd.

Hieruit blijkt duidelijk genoeg dat onze Benelux-landen in dit bezinningsproces op de Europese cultuurwaarden een belangrijke rol spelen, en wij kunnen ons daarover slechts verheugen. Onafgebroken vloeit trouwens ook de stroom van publicaties die op de gedachte van de gemeenschappelijke Europese tradities zijn geaxeerd: de vele werken van Prof. *Hendrik Brug-*

mans, de rector van het Europa-College, *Denis de Rougemont's* onlangs verschenen «Vingt-huit siècles d'Europe», dat als veelzeggende ondertitel draagt «La conscience européenne à travers les textes d'Hésiode à nos jours», *Georges Elgozy's* zopas van de pers gekomen «L'Europe des Européens» en andere geschriften wijzen op een merkwaardige ommekeer in het Europese geestesleven, op een breuk met de pessimistische visie van Europa's lotsbestemming waarmede ons, sinds *von Lassaulx*, *Nietzsche*, *Burckhardt* en zovele anderen, een defaitistische historio-graphie en levensbeschouwing vertrouwd hadden gemaakt. Eenzelfde Europese inspiratie ligt ten grondslag aan de machtige synthese «The European Inheritance», in drie delen te Oxford uitgegeven onder leiding van Sir *Ernest Barker*, Sir *George Clark* en professor *P. Vaucher*: de algemene conclusie ervan zou verdienen hier in haar geheel te worden voorgelezen.

Het zou tevens de moeite lonen aan te tonen hoe deze westerse bewustwording op wetenschappelijk vlak, tot radicaal-nieuwe inzichten in het probleem van de verhoudingen tussen Oost en West heeft geleid. In de 19de en in het begin der huidige eeuw werd door de geleerden de invloed van het Oosten op de westerlijke beschavingen zeer sterk beklemtoond, vooral voor wat de Oudheid betreft. Met *Krumbacher*, de grootmeester van de byzantinistiek, voelde men zich verplicht te spreken van «die Ueberflügelung des Abendlandes durch die auf allen Gebieten vordringenden Regsamkeit der Orientalen».

Wij zijn daarover in de laatste tijd anders gaan denken en hebben geleerd de Etruskische beschaving bv. niet langer als een eenvoudig import uit een Aziatisch gebied, maar als de ontwikkeling — met toevoeging van oosterse bestanddelen — van een autochtone Italische cultuur te beschouwen, de zgn. «oosterse» mysteriegodsdiensten veeleer als een product van het Grieks geestesleven te aanzien, de eventuele inslag van het oosters gedachtengoed op de filosofie van Plato tot juistere proporties te herleiden, de bijdrage van het Hellenisme in het geestelijk substraat van het Christendom beter te valoriseren, en zo meer. Het meest opmerkenwaardige misschien nog — en voor de leek in ieder geval veel beter vatbaar in deze gedachtengang — is de graduele verflauwing van de westerse belangstelling voor de vele vormen van exotische literatuur en kunst, waarmede (naast de namen van *Pierre Loti*, *Paul Morand*, *Claude Farrère*, *Pierre Benoit*, *André Malraux* en zovele andere minder tot de verbeelding sprekende figuren) de «chinoiseries» en de Japanse schilderkunst — die vooral zeer sterk de grote vertegenwoordigers van de Franse impressionistische school heeft beïnvloed — verbonden zijn.

Door een betere en minder romaneske kennis van het Oosten heeft de westerse mens ook zijn oosterse «obsessie» verloren: een obsessie waarvan het niet moeilijk zou vallen aan te tonen dat zij tussen de twee wereldoorlogen bijzonder hevig is geweest. De Europese intelligentsia, onder de schok van het eerste wereldconflict, ging aan zichzelf twijfelen, haalde de oude idolen van hun voetstuk, zocht in de oosterse wijsheid het richtsnoer voor nieuwe levensopvattingen.

Van deze «hang» naar het wijze, onbewogen, goede en onder alle opzichten ideale Oosten valt heden ten dage nog slechts weinig te bespeuren. Het contact met het reële Oosten heeft op meer dan één ontnuchterend gewerkt. Ik denk dat het vele Europeanen is vergaan als de medicus die in 1960 een reis maakte doorheen India en, onder de indruk van de ontstellende

dingen die hij er te zien kreeg, bij zijn terugkeer aan een vriend schreef: «C'est ainsi qu'on apprend à aimer l'Europe et le miracle européen. Ce voyage m'a nettoyé, définitivement et en profondeur, de toute mauvaise conscience. Le peu de bon qu'on trouve en Orient, et, je suppose, en Afrique, est entièrement européen». In dit alledaags getuigenis schuilt een waarschuwing voor al te voortvarende geesten die luide dromen van en hoog opgeven met een «universele cultuur».

Misschien zal ik bij meer dan één van mijn toehoorders de indruk hebben gewekt, met dergelijke beschouwingen vrij ver van het in deze spreekbeurt aangekondigde thema te zijn gebleven.

Ik meen echter dat zulks niet het geval is. Afgezien van het feit dat het wellicht toch de moeite loonde om, duidelijker en systematischer — met die hoop wil ik mij althans vleien — dan tot hiertoe is gebeurd, klaar te stellen dat in de laatste jaren zich een diepgrijpende omwenteling in de geesten heeft voorgedaan, die op een radicale en tot hiertoe nog niet gekende affirmatie van het Europese wezen is afgestemd, was het er mij om te doen aan te tonen dat, wanneer van een universele beschaving wordt gesproken, daarmee essentieel een Westeuropees-Amerikaans fenomeen is bedoeld, niet een soort cultureel allegaartje dat met producten uit alle hoeken van de aardbodem zou zijn saamgestoofd. In de technisch-wetenschappelijke beschaving die wij zijn ingetreden en die men graag met het woord «universeel» tooit, kunnen wij, met de beste wil van de wereld, het aandeel van Nehru's India, van Nasser's Egypte of van Mao Tse Tung's China moeilijk onderscheiden.

Ik kan dan ook slechts het oordeel van een Brussels collega bijvallen, wanneer hij schrijft: «Il y a déjà un secteur où l'Europe a imposé sa marque au monde entier, c'est la science et, dans les autres domaines, je crois que — et je le dis, je vous assure, sans le moindre impérialisme européen — je crois que le monde s'unifie sur le mode européen».

* * *

Laten wij thans, bij de aanvang van onze bezinning over «universele beschaving en nationale culturen», even stilstaan bij dit verschil van termen: «beschaving» en «cultuur».

Wel te verstaan zou het niet opgaan hier een lang en wijsgerig betoog over de inhoud van deze begrippen voor te dragen. Wij willen tussen beide woorden zelfs niet een tegenstelling onderkennen of beweren dat het woord «cultuur» fundamenteel een andere geestelijke lading zou dekken dan de goed-Nederlandse term «beschaving».

Het woord «cultuur» heeft van de Duitse taal uit, zijn verspreiding over de wereld genomen. Zelfs in het Frans dat, met het Engels, het langst weerbarstig voor dit woord is gebleven, heeft het nu burgerrecht verworven, zoals moge blijken uit de nieuwe betiteling van het Ministerie dat vroeger ten onzent als dat van Openbaar Onderwijs bekend stond.

Jan Huizinga bepaalt cultuur volgenderwijze: «Cultuur als een gesteldheid van een gemeenschap is aanwezig wanneer de beheersing van de natuur op materieel, moreel en geestelijk gebied een toestand gaande houdt, die hoger en beter is dan de gegeven natuurlijke verhoudingen meebrengen, met als kenmerken een *harmonisch evenwicht* van geestelijke en stoffelijke waarden en een in hoofdzaak homogeen bepaald ideaal, waarheen de verschillende activiteiten van de gemeenschap samenstreven».

Het accent van deze definitie ligt op de woorden «harmonisch evenwicht»: «De toestand van evenwicht bestaat bovenal hierin, dat de verschillende cultuuractiviteiten elk voor zich in den samenhang van het geheel een zo levend mogelijke functie hebben. Is zulk een harmonie der cultuurfuncties aanwezig, dan zal zij zich openbaren in orde, krachtige geleding, stijl, rhythmisch leven van de desbetreffende maatschappij».

Men weet dat het *Oswald Spengler* is die in zijn «Untergang des Abendlandes» de uitdrukkingsvarianten *Kultur* en *Zivilisation* als tegengestelde polen van zijn ondergangstheorie heeft vooropgezet.

In het begin van de jaren '20 heeft dit boek tot soms gepassioneerde discussies aanleiding gegeven. En het moet gezegd dat daarin heel wat ideeën voorkomen die historisch niet vol te houden zijn. Maar anderzijds zal men niet ontkennen dat het op vele plaatsen bevruchtend werkt. Zo o.m. wat de door *Spengler* geponeerde antithese «Kultur - Zivilisation» betreft. Aan het begrip «cultuur» kent hij de betekenis toe van het organische, echte, uit innerlijke kracht natuurlijk gegroeide. «Civilisatie» is een artificiële, anorganische, van het leven los staande beschavingstoestand. De eerste is levendig, fris, borrelt spontaan op uit de diepten van de volksziel en van met de aarde en met het verleden innig verbonden kleine gemeenschappen; de tweede, inhoud- en traditieloos, stereotiep en formalistisch, karakteriseert de grootstad en haar ongedifferentieerde mensenmassa's.

Men kan deze visie niet eenvoudig op zij schuiven. In ieder geval heeft zij onze Nederlandse terminologie niet onberoerd gelaten. Instinctmatig bijna zullen wij van de Griekse *cultuur* spreken en van de Hellenistische *beschaving* en affectief in deze woorden de betekenis leggen die *Spengler* aan de termen «Kultur» en «Zivilisation» heeft toebedacht. Ik meen dat het ook dit zelfde aanvoelen is geweest dat er *P. Ricoeur* heeft toe aangezet de komende technische universele maatschappij als een «civilisation» te bestempelen, van de verschillende eigengeaarde beschavingen daarentegen als van «cultures» te gewagen.

In zijn reeds geciteerde studie vorst *Paul Ricoeur* naar de kenmerkende eigenschappen van deze thans groeiende universele beschaving. Hij onderscheidt er hoofdzakelijk vijf.

Er is vooreerst de wetenschappelijke geest: het zijn vooral de *natuurwetenschappen*, die op een zeer verheven en abstrakt niveau de éénwording van de mensheid bewerken en aldus aan de menselijke beschaving een universeel karakter verlenen.

Het tweede kenmerk is de *techniek*. Waar vroeger ieder volk zijn traditionele werktuigen bezat, zijn thans de technische scheppingen dezelfde geworden over de hele wereld. Geen enkele ontdekking behoort nog aan een enkel volk. Iedere nieuwe ontdekking behoort voortaan de hele mensheid: haar verspreiding kan soms tijdelijk geremd worden, maar nooit helemaal verhindert.

Als derde kenmerk van de universele beschaving zou kunnen vermeld worden: het bestaan van een rationele politiek. Langzaamaan groeit overal eenzelfde *politieke techniek*. De moderne staat vertoont overal een gelijkaardige structuur. Reeds *Hegel* heeft erop gewezen dat de opbouw van een rechtsordening en van uitvoerende organen kenmerkend is voor de mens en een universeel karakter vertoont.

Als vierde kenmerk geldt het bestaan van een *rationeel economisch bestel*, dat ondanks de vele verschillen die iedereen kent, toch talrijke identieke trekken vertoont, zoals de planning, de conjunctuurstudie enz.

Ten slotte kan als vijfde kenmerk aangegeven worden: een *identieke wijze van leven* wat woning, kleding, reizen enz. betreft. Deze dingen worden immers door de techniek bepaald.

Dit zijn dus de vijf kenmerken van de universele technische beschaving, die thans overal doordringt en die in haar geheel als een vooruitgang moet beschouwd worden, vermits zij aan miljoenen mensen over de aardbodem een aanzienlijke verbetering van de materiële levensvoorwaarden heeft gebracht.

Vooruitgang en verbetering betekent zij ongetwijfeld maar anderdeels tevens een gevaar: dringender dan de bepaling van wezen en kenmerken der universele beschaving te analyseren, is het dan ook dit gevaar te ontleden, waarmee zij onze en elke cultuur tweevoudig bedreigt.

Valt het inderdaad niet te vrezen dat uit het fenomeen der uniformisering van de mensheid vooreerst een despiritualisering moet voortspruiten, en dat hierdoor niet alleen de traditionele culturen, maar zelfs wat men zou kunnen noemen de scheppende kernen waaruit de grote beschavingen oprijzen, in hun bestaan worden aangetast en bedreigd? De vraag die veel vooraanstaande geesten zich heden ten dage beangstigd stellen is of inderdaad de duizelingwekkende vooruitgang van de wetenschap — vooral van de techniek — de « mens » niet in het gedrang brengt.

In dit perspectief moet men het boek van *Jan Huijzinga* « In de Schaduwen van Morgen » dat in 1935 verscheen, beoordelen. Het is één bittere aanklacht op de heersende tijdsgeschiedenis: algemene verzwakking van het oordeel, verzaking van het kennisideaal, verval der morele normen, infantilisme, bijgeloof, stijlverlies en irrationalisering, ziedaar enkele van de vervalsymptomen waaronder, volgens de Nederlandse cultuurhistoricus, onze technisch-wetenschappelijke samenleving loopt gebukt.

Haar meest spectaculaire neerslag vond deze pessimistische visie op de wereld tussen de twee wereldoorlogen bij *Aldous Huxley*. Voor velen onder U is de Engelse schrijver zeker geen onbekende. In 1932 publiceerde hij een roman, *The Brave New World*, die toen veel stof deed opwaaien. Dit werk neemt plaats in de rij der vele Utopia's, waarvan Plato's Ideale Staat reeds een voorsmaak bood en waarvan *Thomas More's* meesterwerk « Utopia » wellicht het meest bekende blijft. De begaafde en veelzijdige Engelse romanschrijver heeft hier een beeld opgehangen van de toekomstige maatschappij, zoals hij die ziet op het eindpunt van een fase in de menselijke ontwikkeling — de onze — die alleen bepaald wordt door een ongebreideld streven naar materiële vooruitgang, comfort, fysisch welbehagen, sociale ordening, met één woord naar een totale beheersing van de fysieke krachten in het wereldbestel.

Zijn boek is een striemend pamflet tegen de beate verering waarvan de Vooruitgang thans het voorwerp is. Dank zij verfinde technische procédés heeft men het zover gebracht, dat de artificieel geteelde mensen — ook zelfs degenen die tot de hoogste maatschappelijke laag behoren, de Alpha-plus Intellectuals — de zin niet meer vatten van woorden als moeder, familie, liefde, haat, droefheid. Dit is de perfect georganiseerde wereld van gestandaardiseerde en efficiënte robots waarin, met honger en ziekte, ook alle menselijk gevoel verdwenen is, de wereld waarin « every one belongs to every one else » en waaruit alle begrip van goed en kwaad, schuld en boete is gebannen, « le meilleur des mondes ».

Doch in deze fantasmagorische Utopia leeft één individu dat uit de band springt. Hij draagt de veel-

zeggende naam van Mr. Savage. Door een toeval valt hem een vergeten exemplaar van Shakespeare's verzameld werk in handen: een wereld gaat voor hem open, wonderlijk, onbekend, waarvan hij de realiteit maar half bevroedt.

De climax van *Huxley's* boek ligt in de dialoog tussen Savage en de Controleur. Deze laatste is de enige persoon van de « brave new world » die nog een wazige voorstelling heeft van de prae-moderne tijd. Hij heeft Shakespeare gelezen, de Bijbel, William James, kardinaal Newman, Maine de Biran: in zijn safe liggen al deze werken opgeborgen. De Controleur weet ook nog iets over God. Wanneer Savage hem dan verwijt de kennis van God aan de mensen te ontfangen, antwoordt hij: « Noem het de fout der beschaving. God is niet te verzoenen met machines en wetenschappelijke geneeskunde en universeel geluk. Gij moet een keus doen. Onze beschaving koos de machines en de geneeskunde en het geluk ». Savage's keuze is anders: hij eist het recht op ongelukkig te zijn. « Ook het recht om oud en lelijk en impotent te worden, door syphilis en kanker te worden aangetast, honger te lijden en in zorgen om de dag van morgen te leven? » vraagt de Controleur. « Ook dat », is het laatste woord van Savage.

Men zal mij deze literaire reminiscentie niet ten kwade willen duiden. *Huxley's* pamflet spreekt meer tot de verbeelding dan een lang en geleerd betoog.

Maar wij moeten terug naar de kern van ons betoog. Een tweede en nog groter gevaar van de universele beschaving is dat der depersonalisatie: ik wens hier hoofdzakelijk stil te staan bij haar haast onstuitbare aanval op de taal waarin toch de volkseigen cultuur het meest alzijdig en het dierbaarst tot uiting komt; hierbij zal zowel het Europese verleden als het hedendaagse gebeuren in Europa en daarbuiten ons klare voorbeelden bieden.

In *Huxley's* boek gaat het alleen over de depersonalisatie van individuen. Maar het probleem zit dieper: de technisch-wetenschappelijke beschaving der 20e eeuw dreigt de depersonalisatie van ganse groepen en gemeenschappen tot gevolg te hebben, d.i. de natuurlijke gegroeide nationale culturen in hun wezenheid, ja zelfs in hun eenvoudig voortbestaan aan te tasten.

Voor al voor de jonge gedekoloniseerde volkeren doet zich hier een dramatische en paradoxale toestand voor. Want enerzijds zoeken zij in het eigen verleden, in het eigen wezen, in de eigen nationale cultuur de grond en de verrechtvaardiging voor hun verzet tegen de vreemde colonisator. Maar anderzijds zijn zij, zonder overgang en zonder voorbereiding, verplicht binnen te treden in de moderne beschaving, m.a.w. in een wetenschappelijke, technische en politieke rationaliteit die in de meeste gevallen gepaard gaat met het totaal verlies, op enkele jaren tijds, van een eeuwenoud cultureel patrimonium.

Een dergelijk fenomeen van ontworteling heeft men o.m. in ons voormalig overzees gebied meegemaakt: wetenschappelijke zendingen zijn enkele jaren geleden door België uitgestuurd om nog zoveel mogelijk de resten van de uitstervende Kongolese culturen te redden of op schrift en band te stellen. Het is bv. een algemeen bekend feit dat de merkwaardige plastiek der Congolese volkeren door het contact met de Europese kunst is gedegenereerd en veel van haar originaliteit heeft ingeboet. Het lijkt geen twijfel dat aldus vele nationale culturen zonder slag of stoot verdwenen zijn of bezig zijn te verdwijnen, door het eenvoudig contact met de westerse beschavingsvormen.

Wat hiermede wil gezegd zijn is, dat momenteel op verschillende plaatsen van de aardbodem zich een

proces aan het voltrekken is dat als artificieel en anti-natuurlijk kan bestempeld worden.

Wij laten hier nogmaals het woord aan *Paul Ricoeur*: « Le fait étrange, en effet, c'est qu'il y ait des cultures et non point une unique humanité. Le simple fait qu'il y ait des langages différents est déjà très troublant et semble indiquer qu'aussi haut que l'histoire permet de remonter on trouve déjà des figures historiques cohérentes et closes, des ensembles culturels constitués. D'emblée, semble-t-il, l'homme est autre que l'homme: la condition brisée des langues est le signe le plus visible de cette incohérence primitive. Voilà l'étonnant: l'humanité ne s'est pas constituée dans un seul style culturel, mais a «pris» dans des figures historiques cohérentes, closes: les cultures ».

Het zal misschien wel enigszins verwonderen van Franse zijde zo sterk de nadruk gelegd te zien op de taal als toonaangevend expressiemiddel van een cultuur. We zijn ver af van de klassieke — door de Fransen als een soort dogma beleden — stelling van *Ernest Renan*, die voorhield dat niet zozeer de taal het bindmiddel van een cultuur uitmaakt als wel de wil tot samenleven der individuen.

Het is mij opgevallen dat in de laatste tijd zich terzake een belangrijke kentering in het Franse geestesleven heeft voltrokken. Zij is trouwens het gevolg van een diepere bezinning op het eigen nationale verleden en meer bepaald op de bijdrage van de Kelten tot het ontstaan der Franse cultuur. Traditioneel geldt Frankrijk met Italië (en zelfs meer dan dit laatste) als de zuivere incarnatie van «le génie latin». Slechts bij weinig exponenten van de Franse geest (en wat hij symboliseert) zou het vroeger zijn opgekomen de verdringing van de Keltische beschaving door de Romeinse als een ramp te beschouwen. De Franse leerboeken voor geschiedenis schilderden door de band de Kelten af als «de vrais sauvages»: Rome bracht de echte beschaving. Frankrijk is zodoende niet alleen «la fille aînée» van de Kerk, maar ook van het Rome der Caesaren.

Er zijn echter glansrijke uitzonderingen op die regel. Hierbij denk ik in de eerste plaats aan *C. Jullian*, zonder twijfel een der allergrootste figuren van de moderne Franse historiografie. Zijn «Histoire de la Gaule», in acht delen, is een authentiek meesterwerk, niet alleen een onovertroffen geschiedenis van het land tussen Pyreneeën en Rijn tot aan het einde van de vierde eeuw na Christus, maar ook een brok echte belletristiek. Voor *C. Jullian* nu betekent de onderwerping van de Keltische wereld door de Romeinse legioenen een brutale breuk in de ontwikkelingsgeschiedenis van Gallië. Wellicht zou op Franse bodem een machtig Keltisch rijk zijn tot stand gekomen, indien Rome sinds de tweede eeuw v. Chr. de Keltische vorstjes niet tegen elkaar in het harnas had gejaagd. Maar erger nog, over de beschaving die de overwinnaars met zich meebrachten. «supprimant la saveur propre qu'annonçait la Gaule celtique», is hij niet te spreken: in ieder geval beantwoordde zij niet aan de diepere verzuchtingen van de Keltische mens.

Een geestesgenoot van *C. Jullian* is de onlangs gestorven *Ferdinand Lot*. In zijn «La Gaule», dat als het geestelijk testament van deze grootmeester der recente Franse geschiedschrijving kan worden aangezien, bekampt hij heftig de traditionele stelling als zou de Franse taal haar legendarische klaarheid aan het Latijn te danken hebben. Indien ergens, dan klinkt hier met bijzondere aandrang de wekroep: «Los van Rome!» Trouwens, reeds de grote linguïst *J. Marouzeau* had geschreven: «La phrase latine nous apparaît à l'égard de la construction comme fondamen-

talement différente de la langue française». Indien er één volk is dat voorbestemd was om zich gemakkelijk «la charade latine» eigen te maken, dan waren het de Duitsers, aldus *F. Lot*!

Het loont werkelijk de moeite het zevende hoofdstuk van zijn merkwaardig boek aandachtig te lezen. De titel ervan luidt: «Ce que la Gaule a gagné à devenir romaine, ce qu'elle a perdu». Wat Gallië bij de inlijving in het Romeins imperium gewonnen heeft? Materiële welvaart, een prachtig wegennet, steden, schitterende monumenten, thermen en waterleidingen, scholen ook en onderwijzers. Wat het verloren heeft? «En perdant la liberté, la Gaule a perdu son âme. Le changement de langue implique non un changement de corps, mais la substitution d'un esprit à un autre esprit. C'est une mutation des valeurs». Klinkt dat niet als de Franse versie van een vertrouwde flamingantische leus: «De taal is gans het volk»? En staan wij thans, *mutatis mutandis*, niet voor eenzelfde historisch gebeuren als wat zich 2.000 jaar geleden in Gallië heeft voltrokken? De verhouding van de Keltische culturen tot de Grieks-Romeinse beschaving van toen lijkt mij inderdaad op hetzelfde patroon te zijn gesneden als de verhouding der Aziatische en Afrikaanse culturen van nu tot de opdringende westerse beschaving.

Ook op het gebied der plastische kunst heeft deze nieuwe Franse visie geleid tot een verwerping van de eenvormige, klassiek-mediterrane en voor die tijd bestlist als «universalistisch» te bestempelen schoonheidsbetrachting, en heeft zij aangespoord tot een teruggrijpen naar het oer-eigen, Keltisch en als nationaal beleden kunst-ideaal, dat tijdens de middeleeuwen in de Romaanse kunst vorm en gestalte kreeg.

Maar naar de taal gaat in de eerste plaats onze aandacht. In de taal immers komt het thans aan de gang zijnde gelijkenschakelingsproces op de meest zichtbare wijze tot uiting.

In India en in andere gebieden van het Verre en het Nabije Oosten, zoals trouwens in het Engelssprekend deel van Afrika, is het Engels de onontbeerlijke verbindingsschakel geworden die, boven de bonte wemeling van talen en dialecten uit, een minimum aan geestelijk en materieel contact tussen de verschillende bevolkingsgroepen mogelijk maakte (heden morgen las ik nog dat Tanganyika, met zijn 8,5 miljoen inwoners, meer dan 100 verschillende talen telt...).

In ons voormalig koloniaal gebied hebben wij aldus ook een plotse en algemene verspreiding van het Frans medegemaakt, in de eerste plaats om de politieke en administratieve cohesie van dit nieuwe land mogelijk te maken. Een eenheidstaal is voor de jonge, onderontwikkelde staten trouwens ook een noodzakelijke vereiste om zich in te schakelen in wat men de rationaliteit van de moderne beschaving heeft genoemd.

Het blijft nochtans een open vraag of deze ietwat onstuimige behoefte van de kleurvolken om zich een Westeuropees idioom eigen te maken, een fenomeen van duurzame of voorbijgaande aard is. Een in Antwerpen bekende politieke figuur met wie ik mij daarover te Leopoldstad onderhield, tijdens de Kongolese onafhankelijkheidsfeesten van juni 1960, beweerde dat over twintig jaar het Frans nog slechts een historische reminiscentie zou zijn en het Lingala de enig-erkende officiële taal. Ik meen overigens reeds hier en daar uit Kongo een geluid te hebben opgevangen van wat een bezinning op de eigen taal en een reactie tegen het Frans zou kunnen heten. Veel zal er natuurlijk van afhangen of in de bonte wirwar van inheemse talen er ene is die zich als een soort eenheidstaal zal weten te imponeren.

In andere delen van de wereld — in Syrië, in Egypte bv. — heeft deze reactie herhaaldelijk heftige vormen aangenomen en tot een vervolging en uitbanning van de aanwezige Europese taal geleid: het praktisch resultaat is echter soms eenvoudig de vervanging van een wereldtaal door een andere geweest. Wij spraken immers van de paradoxale toestand waarin de nieuwe volkeren zich bevinden: de wil enerzijds om hun nationale eigenheid te affirmeren en anderzijds de onontkoombare noodzaak om zich door het medium van een wereldtaal te integreren in de tentaculaire universele beschaving.

Gaat men uit van het standpunt — een gezond standpunt, zo wil mij toeschijnen — dat het teloorgaan der nationale culturen en der eigen persoonlijkheid van ieder volk (een natuurgegeven, ik leg er nog eens de nadruk op) een onschatbare verarming zou betekenen voor de gehele mensheid, dan kan de oplossing van het dramatisch probleem, waarmede zo goed als alle culturen heden ten dage geconfronteerd zijn, slechts hierin bestaan: de eigen volkse persoonlijkheid te bevestigen in dezelfde mate waarin men deelachtig wordt aan de universele beschaving met haar wetenschap, techniek, economie, politieke en uitwendige levensvorm. Niet anders kan de dreigende uitholling van de geest en de reeds begonnen teleurgang van de eigen volkspsyche worden genezen.

*
* *
*

Tot hiertoe had ik het over de jonge opkomende volkeren en de gevaren die voor hun eigen cultuur in de universele beschaving besloten liggen. Hiermede wil niet gezegd zijn dat ook oudere en grotere gemeenschappen aan die gevaren niet zouden blootstaan. Het tegendeel is waar. Ook in de meeste Europese landen maakt men zich daaromtrent zorgen: hier opnieuw — niet slechts in Vlaanderen, maar in alle beperkte volksgemeenschappen, ja ook in Italië of in de wijde invloedssfeer van de Franse geest — tast de gevaarlijkste vorm van ontgeestelijking de taal aan als vruchtbaarste groeibodem der volkseigen cultuur.

Zelfs dus in een land als Frankrijk dat lange tijd als de hoogste incarnatie van een cultuurland kon gelden, is men er op bedacht de eigen cultuurwaarden tegen de golf van een cosmopolitische gelijkshakeling veilig te stellen. Want zoveel blijkt toch wel vast te staan: dat niet alle nationale culturen bij machte zullen zijn om de universele beschaving op te nemen en te verteren. Om een laatste maal *Paul Ricoeur* te citeren: «Seule une culture vivante, à la fois fidèle à ses origines et en état de créativité sur le plan de l'art, de la littérature, de la philosophie, de la spiritualité, est capable de supporter la rencontre des autres cultures, non seulement de la supporter, mais de donner un sens à cette rencontre».

In dit wijde perspectief moeten wij nu de Vlaamse strijd voor het behoud van onze Nederlandse cultuur-aard leren zien. Tot hiertoe was deze strijd in de eerste plaats gericht tegen het gevaar dat voor ons volksbestaan van Franse zijde dreigde. Dat zulks heden ten dage nog steeds het geval is, is ook goed verklaarbaar.

De Franse culturele expansiedrang zoekt immers een compensatie langsheen de periferie van het nationaal gebied voor de in de rest van de wereld verloren gegane stellingen. Dat op dit ogenblik over de hele planeet door de twee machtigste expressiemiddelen van de Westerse «universele» beschaving waarover wij het hadden, het Frans en het Engels, een stille strijd om

de hegemonie wordt uitgevochten, wie zal het loochenen? De onbevooroordeelde toeschouwer wil het toeschijnen dat in die strijd het Engels aan de winnende hand is.

In die richting wijst o.m. een zeer recent krantenberichtje naar verluid waarvan in Zweden, in een nieuw systeem van verplicht basis-onderwijs, het Engels van het vierde leerjaar af een verplicht vak wordt, terwijl de leerlingen pas in het zevende en achtste jaar vrijwillig Duits of Frans kunnen studeren. Sedert de tweede wereldoorlog vooral zijn er ganse gebieden van de internationale wetenschap — de geneeskunde, de biochemie, de atoomvorsing, de natuurwetenschappen meer in het algemeen — waar de Engelse taal een de facto monopolie heeft verworven. Het mag symptomatisch heten dat in het domein der geneeskunde, der physica en chemie geen enkele vertegenwoordiger van de Franse wetenschap na 1940 nog een Nobelprijs behaalde, terwijl Amerikaanse en Engelse geleerden er tientallen in de wacht sleepten. Wij voegen er echter onmiddellijk aan toe dat op het gebied van de literatuur en de geesteswetenschappen het Franse genie met onverminderde glans blijft schitteren, maar dit is slechts een gedeeltelijke compensatie in het geheel der culturele prestaties van een volk, als men bedenkt hoezeer wetenschap en techniek hun stempel op de huidige samenleving drukken.

Terecht heeft men er van verschillende zijden op gewezen dat het Frans in de wereld reeds lang niet meer de eerste plaats — misschien niet eens de tweede — bekleedt; de Alpendruk die hierdoor op onze eigen cultuurkring komt te liggen, wordt er daarom niet minder om. Tot in een recent verleden was ons verveer uitsluitend een nationale aangelegenheid, thans situeert het zich eveneens op internationaal vlak.

Reeds tien jaar geleden heb ik hieromtrent het volgende geschreven: «Wij voelen ons niet erg gerustgesteld wanneer wij uit geschriften van sommige publicisten vernemen dat het vooral de kleine naties zijn die ten gerieve van het algemeen Europees belang een goed deel van hun soevereiniteit moeten prijsgeven. En hoe staat het op cultureel gebied? Er wordt tegenwoordig angstwekkend veel over Babelse taalverwarving in Europa gesproken en over de noodzakelijkheid van het aannemen van het Frans of Engels als een soort (Europese) eenheidstaal... Nu kan het een Duitser of een Italiaan maar weinig schelen of over de opportuniteit van een Europese eenheidstaal gedebateerd wordt, daar hij toch weet dat zijn eigen landstaal geen gevaar dreigt vanwege een vreemde taal, zij weze dan nog die van Voltaire of van Shakespeare, maar ons kan dat niet onverschillig laten. Wij hebben zegevierend aan een culturele verfransingspolitiek het hoofd geboden. Moeten wij ons op een nieuwe aanval tegen ons geestelijk patrimonium, onder het mom van Europa, voorbereiden?»

Dat de hier geschetste ontwikkeling de Italianen onverschillig zou laten, zou ik nu al niet meer durven beweren. Het tegendeel is mij gebleken uit gesprekken die ik onlangs terzake met Italiaanse vakgenoten heb gehad: daaruit bleek mij een diepe bezorgdheid tegen te klinken om de eigen cultuurwaarden niet in een kleurloos cosmopolitisme te zien ondergaan. Eenzelfde bezorgdheid lijkt mij bv. ook duidelijk te spreken uit de voordracht door professor *Pellizzi* gehouden op een door de *Fondation Européenne de la Culture* ingerichte samenkomst voor jongeren te Toulouse, in 1961. Het mag reeds kenschetsend heten dat het Italiaans niet meer als officiële taal voor dergelijke Europese samenkomsten wordt erkend (a fortiori het Ne-

derlands niet!) : *Pellizzi's* voordracht, zoals trouwens deze van zijn landgenoot *Bartoli*, was in het Engels gesteld. Het is mij verder in de laatste tijd opgevallen dat ook in het domein van de geesteswetenschappen de Italiaanse geleerden, wat vóór de tweede wereldoorlog zo goed als nooit gebeurde, hun studies in het Engels publiceren. Dit alles stemt tot nadenken.

Natuurlijk zal men voorhouden dat, zo het gebruik van slechts een paar wereldtalen zich om praktische redenen opdringt in internationale samenkomsten of congressen, dit helemaal geen afbreuk doet aan de betekenis van de kleinere talen op nationaal vlak. Tot op zekere hoogte gaat deze redenering wel op, maar toch niet altijd. Of is het soms niet waar dat in ons land steeds weer door bepaalde kringen met de ruimere uitstralingskracht en de internationale positie van het Frans wordt geschermd om ons ervan te overtuigen dat de strijd voor het behoud van de Nederlandse taal en cultuur zinloos is? De nationale waardering voor een taal — ook de eigene — staat in deze tijd van cijfers en efficiency maar al te zeer in rechtstreekse verhouding tot haar internationale positie.

Misschien zal men vinden dat ik toch wel zeer sterk — misschien al te sterk — de betekenis van de taal als element van cultuur heb beklemtoond. Het mangelt inderdaad niet aan soms knappe geesten die ons zouden willen doen geloven dat de taal toch niet veel anders is dan een artificieel communicatiemiddel tussen individuen of groepen. Wie er anders over denkt wordt nogal snel voor een verachtend romanticus of een verfoeilijk taalfetichist versleten.

Dat is de stem, zou ik zeggen, van hen die — bewust of onbewust — reeds ingeschakeld zijn in de rationele, bloed- en kleurloze universele beschaving waarvan hier sprake is. Met een dergelijke opvatting, die de taal alleen als een utiliteitsinstrument en als een uitwendig fenomeen weet te waarderen, kunnen wij geen vrede nemen. De betekenis van de taal als uitdrukkingmiddel van een culturele gesteldheid werd door *Vermeylen* onvergetelijk gedefinieerd: « De taal is niet enkel een middel van verstandelijk verkeer dat men willekeurig zou kunnen vervangen; het is iets dat ons eigen is, dat met duizend vezels wortelt in het diepste van ons wezen, dat deel uitmaakt van dat innerlijk leven, dat al onze handelingen, zonder dat wij 't weten soms, een bijzondere kleur geeft en onze persoonlijkheid schept. Grondig kent men slechts een enkele taal, die welke overeenstemt met onze natuur zelf. Men denkt niet enkel in zijn eigen taal; men zou haast kunnen zeggen dat men met zijn taal denkt ».

Hiermede wil natuurlijk niet zijn bedoeld dat de taal het gehele concept « cultuur » zou uitputten, alleen maar dat zij een zeer belangrijk — en wellicht wel het belangrijkste — facet ervan is. Het is echter duidelijk dat wat hier werd gezegd over het gevaar dat de nationale talen bedreigt vanwege een eventuele eenheidstaal, ook geldt voor alle andere menselijke gedragingen die samenvattend met de term « cultuur » worden aangeduid: zowel de jazz als de abstracte schilderkunst, de twist als de universele mode, het georganiseerd toerisme als de publiciteit zijn uitingen van deze unitaristische tendenzen die het huidige tijdsgebeuren zo wijzigend bepalen.

Het ontbreekt in Europa niet aan geesten die een klaar besef hebben van de gevaren die in de universele technische beschaving besloten liggen. Het mag als een bewijs van de geestelijke wakkerheid van het oude Europa worden aangezien dat voor dit gevaar van verschraling en vervlakking allerwegen wordt gewaarschuwd.

Dat de wereld zich in de richting van een algemene menselijkheid beweegt, ligt voor de hand, is onafwendbaar en voorzeker toe te juichen. De vraag is of deze algemene stroming noodzakelijk met een teloorgang van de nationale eigenheid moet gepaard gaan. De aanhangers van de onbeperkte vooruitgang (en die behoren zowel tot het kapitalisme als tot het communisme) hebben in de afgelopen decennia over een nieuw algemeen menselijk cultuurpatroon gedroomd. « Zij zagen in het nationale een blijven kleven aan voorbijgestreefde engheid, een anachronistische kortzichtigheid, een beletsel voor verdere gezonde groei van de wereld en een aantasting van het universele, dat allerwegen doorbrak » (*M. Vande Kerckhove*).

Wij hebben in de laatste tijd daar anders leren over denken en zijn tot het besef gekomen dat het in de nationale cultuur is dat het algemeen-menselijke het diepst wordt beleefd. Want er is geen tegenstelling tussen het algemeen-menselijke en het cultuur-nationale. Het cultuur-nationale is de concrete realisatie van het algemeen-menselijke binnen een bepaalde volksgroep. In zijn rectorale toespraak van 28 oktober 1930 heeft *Vermeylen* ons credo terzake eens en voor goed vastgelegd: « Wat een jammerlijke dwaling, te menen dat de groei van een bijzondere cultuur de weldadige invloed van andere culturen zou verminderen! Het tegendeel is waar. Hoe meer we steunen op het echtste dat wij in de grond zijn, hoe grootser ook en zuiverder wij het leven van de wereld kunnen meeleven. Het beste wat we aan een bredere gemeenschap kunnen geven, dat is hetgeen het meest, het eigenaardigst van ons zelf is. Een wijsgeer heeft geschreven: « Een volk is nooit van enig gewicht voor het mensdom, dan waar zijn eigen talenten het tot een orgaan van het mensdom maken ». Wekken we dus al de wachtende krachten, die in ons volk nog omzwachteld liggen, zo werken we voor de natie. En we werken voor het mensdom, als we het mensdom in ons naar onze eigen aard ruimer ontwikkelen ».

In dit licht gezien wordt begrijpelijk dat in de meeste landen van Europa sinds enkele jaren aan een bewuste *cultuurpolitiek* wordt gedaan. In ons land heeft dit geleid tot de omvorming van het vroegere ministerie van Openbaar Onderwijs in dat van Nationale Opvoeding en *Cultuur*. Ik stel mij voor dat één van de voornaamste taken van een moderne cultuurpolitiek er in bestaat — en als dusdanig is zij volledig gerechtvaardigd — de eigen geestelijke waarden tegen de pletmolen van een nivellerend cosmopolitisme veilig te stellen.

Het verdient trouwens te worden onderstreept dat een instinctieve stroming in die zin reeds lang merkbaar is. In Vlaanderen vooral heeft het gevaar van een overrompeling door een bijzonder rijke vreemde cultuur tot een krampachtige affirmatie van het eigen geestelijk erfgoed geleid, onder vorm van letterkundige prijskampen, landjuwelen, provinciale cultuurdagen, nationale zangfeesten, tentoonstellingen, culturele jaarboeken, historische evocaties in de vorm van licht- en klankspelen, en zo meer. Maar ook in de andere landen van West-Europa werd de noodzaak van de beklemtoning der nationale verworvenheden scherp aanvoeld. Men kan daarin slechts een gezonde reactie zien op de excessen van een onzielig internationa- lisme.

Er is hier voor Europa — en ik bedoel hiermede, voor de verschillende nationale entiteiten die het geheel Europa uitmaken — een historische taak weggelegd: het gehele mensdom voor het spookbeeld van een *brave new world* à la Huxley te bewaren. In hun conclusie hebben de auteurs van het hoger reeds ge-

citeerde werk «The European Inheritance» dit uitstekend geformuleerd: «Europe — the peninsular Europe of the West — can endure and prosper, and maintain the perpetuity of her inheritance, if she can mix some new and experimental form of federalism, suited to her own particular needs, with the other forces which have been, and still are, active in determining her life. On this condition she can retain the riches of a variegated pattern of different national idiosyncrasies; on this condition she can remain the laboratory of the world, searching out new ideas and new combinations of ideas; on this condition she can offer and inspire resistance to that movement towards a drab technological (or «technocratic») universalism which might otherwise overwhelm the whole of the human race». Alleen Europa is, krachtens de onuitputtelijke vitaliteit van zijn nationale culturen, daartoe in staat.

Deze woorden van de onlangs overleden Sir *Ernest Barker*, een van de waarachtig-humanistische geesten van deze tijd, verdienen onze speciale aandacht. Voor een toekomstige ontwikkeling van het mensdom ten goede of ten kwade zal er veel van afhangen of tussen de twee krachten die het aanschijn van onze moderne wereld bepalen, de technisch-wetenschappelijke en de geestelijk-culturele, een juist evenwicht tot stand kan worden gebracht.

Alleen de landen van Europa, met hun ontzaglijk cultureel verleden, zijn bij machte een dergelijk evenwicht te bereiken. Dat West-Europa op zuiver-cultureel gebied in de wereld nog steeds de leiding heeft, lijkt mij onaanvechtbaar. Dat het op wetenschappelijk en technisch gebied sedert de tweede wereldoorlog de eerste plaats heeft moeten afstaan aan de Verenigde Staten en Rusland, lijkt mij even onbetwistbaar, zoals ik in mijn laatste rectorale rede «West-Europa en de Wetenschap» (verschenen in het decembernummer 1961 van «De Vlaamse Gids») heb aangetoond. De West-Europese landen getroosten zich thans een reusachtige inspanning waardoor zij de tegenover Amerika en Rusland opgelopen achterstand pogen in te lopen. Of zij daarin zullen slagen blijft een vraagteken omdat, zoals ik heb uiteengezet, het technisch-wetenschappelijk vorsen in deze tijd van «massaliteit» niet alleen meer een kwestie van grote geesten, maar vooral van hulpbronnen en materiële condities is. Wat of hier ook van zij, wij kunnen slechts hopen dat West-Europa zich niet zal laten verleiden tot een exclusieve concentratie op de natuurwetenschappen en de techniek, met verwaarlozing van wat tot het domein der menselijke cultuur behoort.

In mijn zo even geciteerde rectorale rede van 1961 heb ik de parallel getrokken tussen de plotse en geweldige opbloei van de natuurwetenschappen in het Frankrijk van 1789 en van de huidige tijd. Wat ik daar niet genoeg heb beklemtoond, is dat deze spectaculaire opgang der exacte wetenschappen — gedragen door het ideaal der democratie — gepaard ging met een onmiskenbare inzinking op literair en cultureel gebied, waarbij de openbare macht niet helemaal vrij

uitgaat. «La Révolution française», schrijft *André Siegfried*, «a supprimé l'Académie française, pour la remplacer par l'Institut de France, où la littérature n'avait qu'un petit appartement sur la cour, tandis que toutes les faveurs étaient pour la science. En U.R.S.S. on ne veut pas concevoir d'autre culture que la technique elle-même, et si aux Etats-Unis l'on ne va pas aussi loin, chacun sait que toutes les faveurs vont à l'application, les «humanités» n'étant plus qu'une sorte de parent pauvre ayant beaucoup de peine à survivre».

Europa's rol is het de synthese van beide stromingen te verwezenlijken. Europa mag het ideaal der cultuur niet verloren laten gaan. Wil het echter cultuur bewaren, dan moet het voortgaan cultuur te scheppen.

Zo ik hier herhaaldelijk over West-Europa's geestelijk herworden heb uitgeweid, dan moge dit gelden als een uiting van vaste overtuiging: om een beroemd woord uit de *Brief aan Diognetos* te parafraseren, Europa wil en kan worden in de wereld, wat de ziel is in het lichaam. Maar wenden wij, om te besluiten, nog even onze blikken naar de Vlaamse gemeenschap.

Zoveel is thans duidelijk dat, wil een nationale gemeenschap — met behoud van eigen wezen en eigen stijl — harmonisch integreren in de onafwendbare en onder vele opzichten begerenswaardige universele beschaving, zij aan een dubbele vereiste moet voldoen. Zij moet vooreerst zich weten in de leven in de wetenschappelijke en technische rationaliteit van de moderne tijd en, veel beter nog, door eigen creatie actief bijdragen tot de wetenschappelijke en technische vooruitgang. Zij moet echter terzelfdertijd op het zuiver-cultureel plan, de literatuur, de plastische kunsten, de architectuur, de muziek, de dans, het toneel, de film, de filosofie, de spiritualiteit, alsook in het onmetelijk en gevarieerd domein der geesteswetenschappen, trouw aan haar verleden en toch steeds de blik op de toekomst gericht, door de kracht van de geest zichzelf gedurig herscheppen.

Alleen wanneer het Vlaamse volk de voor deze dubbele taak vereiste intelligentsia in voldoende mate leveren kan, d.i. de technisch-organisatorische intelligentsia, wier intellect een middel is tot het veroveren en aanwenden van praktische kennis, en de eerder bespiegelende, cultuurdragende intelligentsia, voor wie de zuiver-geestelijke waarden hoogste doel en doel op zichzelf zijn, zullen wij de toekomst met vertrouwen kunnen tegemoet zien.

In dit verband moge ik de vaste overtuiging uitspreken dat de toekomstige Universiteit van Antwerpen terzake een belangrijke rol spelen zal, een rol in verhouding tot de plaats die de stad in het nationale leven bekleedt. Want — en dit is alles wat ik deze avond hierover zeggen wil — wij hebben dringend nood aan deze intelligentsia, niet alleen in Vlaanderen, maar in België.

Voor allen die met de nieuwe «cultuurpolitiek» van het land op een of andere wijze zijn verbonden, is hier een historische taak weggelegd.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 22 december 1961.

Eerste voorzitter : M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever : M. Valentin.

Procureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advokaten : Mrs. Faurès en Simont.

Echtscheiding. — Betekenis van de woorden : «laatste echtelijke verblijfplaats» in de zin van art. 234 B.W.

Niets in de tekst van art. 234 B.W. (art. 2, wet van 30 april 1958) laat toe aan de woorden «laatste echtelijke verblijfplaats» slechts de betekenis te geven van laatste verblijfplaats bij overeenstemming door de echtgenoten vastgesteld of deze van laatste plaats, waar de echtgenote erin toegestemd heeft met haar man te wonen. Geldt ook als echtelijke verblijfplaats de bij gebreke aan overeenstemming tussen de echtgenoten vastgestelde plaats door de man, waarheen de echtgenote weigert zich te begeven, zonder zich overeenkomstig art. 213 B.W. tot de rechtbank van eerste aanleg te wenden of met miskenning van de op haar voorziening gewezen beslissing.

Rankin t./Van Ackere.

Gelet op het bestreden arrest op 26 januari 1961 door het hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 213 en 234 van het burgerlijk wetboek, (zoals deze artikelen gewijzigd geweest zijn onderscheidenlijk door de artikelen 1 en 2 van de wet van 30 april 1958),

doordat, terwijl het in feite vaststaat dat aanlegster in Engeland gehuisvest is en dat het in dit land is dat de partijen het laatste samen gewoond hebben, het bestreden arrest niettemin beslist heeft dat de Rechtbank van eerste aanleg van Brussel «ratione loci» bevoegd was om kennis te nemen van de eis tot echtscheiding wegens een bepaalde oorzaak tegen aanlegster door haar echtgenoot, van Belgische nationaliteit, ingesteld en doordat, om er aldus over te beslissen, het arrest hierop steunt dat deze laatste zijn woonplaats te Brussel gevestigd heeft, en zijn echtgenote verzocht heeft hem er te komen vervoegen, zonder dat deze, overeenkomstig het nieuw artikel 213 van het burgerlijk wetboek, haar verhaal genomen heeft tegen deze beslissing, dat aldus de laatste echtelijke woonplaats van de partijen wel te Brussel gevestigd geweest is, daar de uitdrukking «hun laatste echtelijke verblijfplaats» in het nieuwe artikel 234 van het burgerlijk wetboek vervat, slechts de overeenkomstig artikel 213 gevestigde verblijfplaats van de echtgenoten kan bedoelen, dan wanneer, volgens het nieuwe artikel 234 van het burgerlijke wetboek, een eis tot echtscheiding wegens een bepaalde oorzaak slechts kan ingesteld worden vóór de rechtbank van het arrondissement waar de echtgenoten hun laatste echtelijke verblijfplaats hadden of waar de verweerder zijn woonplaats heeft, en dat door de uitdrukking «laatste echtelijke verblijfplaats» noodzakelijk verstaan moet worden, in overeenkomst met de tekst zelf van gezegd artikel alsook met de rechtvaardigingen welke ervan voorgesteld geweest zijn in de loop van de werkzaamheden welke tot de stemming van de wet van 30 april 1958

geleid hebben, de plaats waar de echtgenoten, vooral eer te scheiden, werkelijk samen geleefd hebben :

Overwegende dat uit de vaststellingen van de feiten-rechter volgt dat, terwijl de echtgenoten hun echtelijke verblijfplaats in Engeland hadden, aanlegger, om redenen van beroepsaard, besliste deze verblijfplaats te Brussel te vestigen, dat verweester, ofschoon stellig door aanlegger er toe uitgenodigd hem in gezegde verblijfplaats te volgen, dit weigerde, zonder nochtans tegen de beslissing van aanlegger het door artikel 213 van het burgerlijk wetboek (artikel 1 van de wet van 30 april 1958) voorzien verhaal uit te oefenen;

Overwegende dat, volgens gezegd artikel, de echtelijke verblijfplaats bij overeenstemming tussen de echtgenoten vastgesteld wordt of, bij gebreke aan overeenstemming, door de man, onder voorbehoud, ingeval van verhaal door de echtgenote, van de controle van de rechtbank van eerste aanleg;

Overwegende dat niets in de tekst van artikel 234 van het burgerlijk wetboek (artikel 2 van de wet van 30 april 1958) toelaat aan de bewoordingen «laatste echtelijke verblijfplaats» slechts de betekenis te geven van laatste verblijfplaats bij overeenstemming door de echtgenoten vastgesteld of deze van laatste plaats waar de echtgenote erin toegestemd heeft met haar man te wonen;

Overwegende dat indien, in de loop van de voorbereidende werkzaamheden van de wet van 30 april 1958, er gezegd geweest is dat de door artikel 2 ingestelde bevoegdheid tot gevolg had de kennisneming van de eis tot echtscheiding op te dragen aan de rechter van de plaats «waar de echtgenoten samen gewoond hebben», deze overweging slechts geuit geweest is om de wijziging te rechtvaardigen door de nieuwe wet aan het vroegere artikel 234 van het burgerlijk wetboek gebracht, naar luid waarvan de bevoegdheid voor deze eis aan de rechter behoorde van de plaats waar de echtgenoten «hun woonplaats» hadden;

Dat men niet kan eruit afleiden dat de wetgever zou bedoeld hebben dat, in tegenstelling met het nieuw artikel 213 van het burgerlijk wetboek, voor de toepassing van het nieuw artikel 234, niet als echtelijke verblijfplaats zou beschouwd worden de plaats waar, bij gebreke aan overeenstemming tussen de echtgenoten, de echtelijke verblijfplaats door de man vastgesteld geweest was en waar de echtgenote weigerde zich te begeven zonder het verhaal uit te oefenen, hetwelk voor haar krachtens artikel 213 openstaat of met miskenning van een gerechtelijke beslissing welke haar verhaal verwerpt;

Dat het middel naar recht faalt;

En overwegende dat, daar het dispositief van het arrest wettelijk gerechtvaardigd is door de door het eerste middel bestreden redenen, het tweede middel, dat slechts andere middelen bestrijdt, bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegster tot de kosten.

NOOT : In het bovenstaand arrest wordt bij herhaling het woord «verhaal» in de zin van rechtsmiddel gebezigd, hetgeen bewijst dat het uitroepen van «slechte vertalingen» niet gemakkelijk is.

In het nummer van 16 januari 1938, (kol. 715) van

het Rechtskundig Weekblad waarschuwde wijlen Prof. P. Bellefroid reeds tegen het verkeerde gebruik van het woord «verhaal» in de betekenis van «recours» (voies de recours), middelen, b.v. verzet of beroep, waardoor men tegen een rechterlijke beslissing opkomt.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 24 april 1961.

Voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: M. de Bersaques.

Advokaat-generaal: M. Dumon.

1. **Aansprakelijkheid.** — Gebruik door een persoon van een autovoertuig met toestemming van zijn eigenaar. — Vereisten voor de toepasselijkheid van art. 1384, 3e lid, B.W.
2. **Verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorvoertuigen.** — Verzoek tot gedwongen tussenkomst van de verzekeraar in hoger beroep. — Slechts ontvankelijk in zoverre het strekt tot gemeenverklaring van de tussen te komen beslissing.

1. *Het volstaat niet dat een persoon met de toestemming van zijn eigenaar een autovoertuig zou gebruiken, opdat die eigenaar als aansteller van de bestuurder zou worden beschouwd en derhalve luidens art. 1384, 3e lid B.W. voor de door die bestuurder veroorzaakte schade aansprakelijk zou worden gesteld. Die wetsbepaling vindt immers slechts toepassing, wanneer op het ogenblik, waarop de schadelijke fout wordt gepleegd er tussen de dader ervan en de eigenaar van het voertuig een band van ondergeschiktheid bestaat en dat die dader toen onder het gezag en het toezicht van die eigenaar staat.*
2. *De bij art. 9 der wet van 1 juli 1956 voorziene vraag tot gedwongen tussenkomst van de verzekeraar is, wanneer zij enkel in hoger beroep wordt ingesteld, slechts ontvankelijk in zover zij tot voorwerp heeft de tussen te komen beslissing gemeen te horen verklaren. Het inleiden van een nieuwe eis tot veroordeling van de gedwongen tussenkomende partij is alsdan niet toelaatbaar.*

Mij Hirsch en Co t./ Carbeel en N.V. Groep Josi.

Gelet op het vonnis, gewezen in hoger beroep door de Correctionele rechtbank te Brussel de 8 oktober 1960;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1382, 1383, 1384 van het burgerlijk wetboek, 2, 3 der wet van 1 juli 1956 op de verplichte verzekering der autovoertuigen, doordat het bestreden vonnis eiseres, burgerlijke partij, afwijst van haar vordering strekkende tot veroordeling van de betichte Corbeel tot betaling van de gehele schade die werd berokkend aan haar autovoertuig bestuurd door zekere Van Muylder, en, haar slechts, bij bevestiging van het vonnis der politierechtbank, de herstelling van de helft der schade toekent om de reden dat Van Muylder, met haar stilzwijgende toestemming, haar voertuig bestuurde en er niet beweerd wordt dat hij dat voertuig bedrieglijk zou hebben weggenomen, dan wanneer deze laatste beschouwing — overgenomen uit artikel 3 der wet van 1 juli 1956 — enkel betreft de dekking der verantwoordelijkheid van

de verzekerde eigenaar, en niet belet dat die eigenaar zijn verhaal zou nemen tegen de derde verantwoordelijke en diens verzekeraar, terwijl, daar het bestreden vonnis niet vaststelt dat Van Muylder de aangestelde van eiseres zou zijn geweest, eiseres gerechtigd bleef de herstelling van geheel de door haar geleden schade te vorderen tegen verweerder, vermits zij niet verantwoordelijk was voor de fout van Van Muylder;

Overwegende dat het bestreden vonnis beslist heeft dat de verantwoordelijkheid van het verkeersongeval, dat het autorijtuig van aanlegster beschadigd heeft, voor de helft ten laste van verdachte Corbeel en voor de wederhelft ten laste van verdachte Van Muylder dient te worden gelegd;

Overwegende dat aanlegster de herstelling van de gehele schade van verweerder Corbeel heeft gevorderd omdat de fout van ieder verdachte de oorzaak van de ganse schade is geweest, zodat elk van hen tot de gehele vergoeding gehouden is;

Overwegende dat het bestreden vonnis beslist heeft dat vermits aanlegster als aansteller van Van Muylder dient te worden beschouwd, ze voor de door deze laatste veroorzaakte schade, luidens artikel 1384, 3° lid van het burgerlijk wetboek, verantwoordelijk is, zodat ze vanwege verweerder slechts de herstelling van de helft van het door haar ondergane verlies vermag te vorderen;

Overwegende dat de feitenrechter die beslissing afleidt uit volgende vaststellingen, «dat aanlegster bekend heeft dat Van Muylder, de voerder, regelmatig voor haar werkte, dat zij nochtans bijvoegt dat hij voor zijn rekening handelde op het ogenblik van het ongeval, dat het niet beweerd werd door deze partij dat Van Muylder voornoemd voertuig bedrieglijk zou weggenomen hebben..., dat het dus met de stilzwijgende toestemming van deze partij — aanlegster — is dat Van Muylder met haar voertuig reed en dat ze aldus niet als derde mag beschouwd worden »;

Overwegende dat het niet volstaat dat een persoon met de toestemming van zijn eigenaar een autovoertuig zou gebruiken opdat die eigenaar als aansteller van de bestuurder zou worden beschouwd en derhalve, luidens artikel 1384, 3° lid van het burgerlijk Wetboek, voor de door die bestuurder veroorzaakte schade aansprakelijk zou worden gesteld;

Overwegende, immers, dat die wetsbepaling slechts toepassing vindt wanneer, op het ogenblik waarop de schadelijke fout wordt gepleegd, er tussen de dader ervan en de eigenaar van het rijtuig een verband van ondergeschiktheid bestaat, en dat die dader toen onder het gezag en het toezicht van die eigenaar staat;

Dat de verwezenlijking van die voorwaarde uit de door het vonnis vastgestelde feiten niet blijkt;

Dat het middel derhalve gegrond is;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 3, 4 der wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek voor Strafvordering, van artikelen 2, 6, 9 der wet van 1 juli 1956 op de verplichte verzekering der autovoertuigen, doordat het bestreden vonnis de vordering door eiseres gericht tegen verweerder verzekeraar van de betichte Corbeel, en strekkende tot haar solidaire veroordeling met dezen betichte afwijst, om de reden dat zij zich tegen dien verzekeraar niet burgerlijke partij heeft gesteld, dan wanneer zij zich niet tegen de verzekeraar hoefde burgerlijke partij te stellen om zijn solidaire veroordeling tegen haar te vragen eens dat zij zich burgerlijke partij tegen verweerder had aangesteld en de verzekeraar in het geding had geroepen.

Overwegende dat uit de niet gecritiseerde vaststellingen van het bestreden vonnis blijkt dat de N.V. Groep Josi voor de eerste rechter, in de zaak was enkel wegens de dagvaarding tot gedwongen tussenkomst haar door verdachte Van Muylder betekend;

Overwegende dat de rechter insgelijks beslist, zonder dienaangaande bestreden te zijn, dat Van Muylder zich niet burgerlijke partij had gesteld tegen Corbeel, door de N.V. Groep Josi verzekerd, en dat zijn vraag tot gedwongen tussenkomst zonder voorwerp was;

Overwegende dat uit geen enkele vaststelling van het bestreden vonnis blijkt dat aanlegster voor de eerste rechter de bij artikel 9 der wet van 1 juli 1956 voorziene vraag tot gedwongen tussenkomst tegen de N.V. Groep Josi zou hebben ingesteld;

Overwegende dat zulke vraag, enkel in graad van hoger beroep ingesteld, slechts ontvankelijk is in zover ze tot voorwerp heeft de tussen te komen beslissing gemeen te horen verklaren en niet toelaat een nieuwe eis tot veroordeling van de gedwongen tussenkomende partij in te leiden;

Overwegende dat het bestreden vonnis beslist dat aanlegster «niet gemachtigd is besluiten te nemen tegen de N.V. Groep Josi, vermits zij zich enkel burgerlijke partij gesteld heeft tegen de verzekerde Corbeel en dat deze besluiten derhalve niet in aanmerking mogen genomen worden»;

Overwegende dat aanlegster, weliswaar, ten deze, voor de eerste maal in graad van hoger beroep, de veroordeling van de gedwongene tussenkomende partij niet vermocht te vorderen doch dat ze gerechtigd was te vragen dat het vonnis dat ze zou bekomen, nopens de burgerlijke vordering gericht tegen verdachte Corbeel, gemeen zou worden verklaard aan de verzekerder van deze laatste;

Overwegende dat het middel, dat zich er toe beperkt het bestreden vonnis te verwijten de N.V. Groep Josi niet hoofdelijk te hebben veroordeeld dus niet gegrond is;

Om deze redenen,

Verbreekt het bestreden vonnis, doch enkel in zover het over de door aanlegster tegen Corbeel ingestelde burgerlijke vordering uitspraak heeft gedaan;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de correctionele rechtbank te Leuven, wijzende in hoger beroep;

Veroordeelt aanlegster en verweerder Corbeel ieder tot de helft der kosten.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 14 november 1961.

Voorzitter : M. Vranckx.

Raadsheren : M.M. Mast en Mees.

Substituut-auditeur-generaal : M. Lenaerts.

Arbeidsvoorziening en werkloosheid. — Weigering tot aanvaarding van een passende betrekking. — Begrip «onverantwoorde» weigering.

Men dient een onderscheid te maken tussen de artt. 77, 1e lid en 77ter § 4 van het Besluit van de Regent dd. 25 mei 1945 enerzijds, waarin sprake is van weigering en van niet weigering gelijkgesteld voorbehoud voor aanvaarding van een passende betrekking en art. 100, 4e lid anderzijds, die straffen en

uitsluitingen voorziet voor onverantwoorde weigering tot aanvaarding van een passende betrekking. Miskent de betekenis van hogervermelde bepalingen de beslissing die uitgaat van het standpunt dat iedere weigering van een passende betrekking als onverantwoord moet worden beschouwd.

Raemen t./Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.

Arrest nr. 8949.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing van 25 oktober 1960, waarbij de commissie van beroep inzake werkloosheid verzoekster, op grond van artikel 100, vierde lid, van het besluit van de Regent van 26 mei 1945 betreffende de inrichting van de Rijksdienst voor arbeidsbemiddeling en werkloosheid, van het recht op werkloosheidsuitkering uitsluit;

Overwegende dat verzoekster, die sedert 15 mei 1959 werkloos was, op 4 maart 1960 een haar aangeboden betrekking weigerde omdat zij aan haar tien weken oud kind borstvoeding gaf, tevens verklaarde dat dit de enige reden van haar weigering was en op 16 maart 1960 hieraan toevoegde dat zij zou kunnen gaan werken van zodra haar kind van de borst was; dat de directeur van het gewestelijk bureau van de Rijksdienst voor arbeidsvoorziening, te Hasselt haar bij beslissing van 18 maart 1960, op grond van de artikelen 77ter en 106 van genoemd organiek besluit, van het recht op werkloosheidsuitkeringen uitsloot en tot terugbetaling van de sedert 4 maart 1960 ontvangen uitkeringen verplichtte en haar tevens, op grond van artikel 100, vierde lid, uitsloot van het recht op werkloosheidsuitkeringen; dat verzoekster hiertegen beroep instelde en dat de klachtencommissie te Hasselt bij beslissing van 17 juni 1960 alleen de maatregelen getroffen op grond van de artikelen 77ter en 106 behield; dat de directeur-generaal van de Rijksdienst voor arbeidsvoorziening hoger beroep instelde tegen de beslissing van de klachtencommissie in zover deze geweigerd had verzoekster ook op grond van artikel 100, vierde lid, van het recht op werkloosheidsuitkeringen uit te sluiten; dat hierop de bestreden beslissing werd genomen;

Overwegende dat die beslissing steunt op de considerans dat verzoekster «onverantwoord een behoorlijke betrekking weigerde, dat zij inderdaad door haar inschrijving als werkzoekende te behouden, alhoewel zij haar kind voedde, hierdoor de wil te kennen heeft gegeven, niettegenstaande deze toestand, geen behoorlijke betrekking te weigeren», en voorts «dat het aan de werkaanbieding gegeven gevolg trouwens op onweerlegbare wijze aangetoond heeft dat zij haar inschrijving als werkzoekende als een loutere formaliteit beschouwde om de werkloosheidsuitkeringen verder te genieten, dat zij aan de reglementering betreffende de werkloosheid onderworpen was en bleef, zodat zij verplicht was gelijk welke passende gelegenheid van werk te aanvaarden met als gevolg dat, ingevolge de ongewettigde weigering van deze betrekking, zij onder toepassing viel van artikel 100»;

Overwegende dat verzoekster ondermeer doet gelden dat de bestreden beslissing artikel 100, vierde lid, van het organiek reglement verkeerd toepast, door «onverantwoorde weigering van een behoorlijke betrekking» in de betekenis van dat artikel aanwezig te achten van zodra de weigering van een behoorlijke betrekking, in de zin van artikel 77, derde lid, vastgesteld is;

Overwegende dat, krachtens de artikelen 77, eerste lid, en 77ter, § 4, van meergenoemd besluit, de werk-

loze, om op werkloosheidsuitkeringen aanspraak te hebben, elke passende betrekking die hem aangeboden wordt, moet aanvaarden en hij, wanneer voor zijn wettewerkstelling door hem voorbehoud wordt gemaakt, waardoor hij voor de algemene arbeidsmarkt onbeschikbaar wordt, niet geacht wordt bereid te zijn elke passende betrekking te aanvaarden, terwijl artikel 100, vierde lid, van hetzelfde besluit, bepaling die voorkomt onder het hoofdstuk «Straffen en uitsluitingen», de werkloze vrouw van het genot der werkloosheidsuitkeringen uitsluit in geval van onverantwoorde weigering van een passende betrekking te aanvaarden; dat er een duidelijk onderscheid is tussen, enerzijds, de in artikel 77ter bedoelde weigering van een passende betrekking en het met weigering gelijkgesteld voorbehoud voor het aanvaarden van zodanige betrekking, die de werkloze zijn aanspraak op werkloosheidsuitkering doen verliezen, en anderzijds de in artikel 100, vierde lid, bedoelde onverantwoorde weigering van een passende betrekking, die de werkloze vrouw aan strafmaatregelen blootstelt, en dat men derhalve niet kan volstaan met vast te stellen dat de werkloze vrouw voorbehoud maakt voor het aanvaarden van een passende betrekking, waardoor zij onbeschikbaar wordt voor de algemene arbeidsmarkt, om zonder meer haar weigering als onverantwoord te bestempelen;

Overwegende dat uit de motivering van de bestreden beslissing blijkt dat de commissie van beroep, om tot het aanwezig zijn van een onverantwoorde weigering van een passende betrekking te besluiten, uitgaat van het standpunt dat iedere weigering van een passende betrekking als onverantwoord moet worden beschouwd; dat zodanige opvatting de betekenis van artikel 100, vierde lid, van het organiek besluit miskent; dat het middel gegrond is,

Besluit :

Artikel 1.

De beslissing dd. 25 oktober 1960 van de commissie van beroep inzake werkloosheid is vernietigd.

Artikel 2.

Dit arrest zal in registers van bovenvermelde commissie worden overgeschreven en melding ervan zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing.

Artikel 3.

De zaak wordt verwezen naar de anders samengestelde commissie.

NOOT : Zie in dezelfde zin arrest nr 9159 dd. 6 februari 1962 dat bovendien beslist dat, zo het gewestelijk bureau niet tijdig genoeg verwittigd wordt van het feit dat een werkzoekende onbeschikbaar is voor de arbeidsmarkt, dergelijke tekortkoming aanleiding kan geven tot toepassing van de artt. 95 en 98 Besl. Reg. 26 mei 1945, doch niet tot straffen op grond van art. 100, 4e lid.

HOF VAN BEROEP TE GENT

22 juni 1961.

Voorzitter : M. Van Malleghem.
Raadsheren : M.M. Moeneclaeys en de Preter.
Eerste advocaat-generaal : M. Vanhoudt.
Advokaat : Mr. De Meester.

Onvrijwillige doding. — Verkeersongeval. — Overlijden van het slachtoffer tijdens daarop noodzakelijk geacht heelkundig ingrijpen.

Het moet aanvaard worden, dat de dood van een persoon door een verkeersongeval veroorzaakt is, onverschillig welke de onmiddellijke doodsoorzaak is, indien de dood tijdens het door het ongeval genoodzaakt heelkundig ingrijpen intrad.

O. M. t./D. C.

Overwegende dat de verdachte en het Openbaar Ministerie, tijdig en regelmatig beroep hebben ingesteld;
Overwegende dat door het onderzoek en bij de behandeling der zaak vóór het Hof, de beide telastleggingen bewezen zijn gebleven;

Overwegende dat, wat de telastlegging A betreft, dient aangenomen dat de dood van Van de Velde Margaretha wel veroorzaakt werd door het ongeval, onverschillig welke de onmiddellijke doodsoorzaak was, daar de onderstane heelkundige operatie, tijdens dewelke de dood intrad, door de aanrijding veroorzaakt werd;

Overwegende dat de door de eerste rechter wegens de terecht samengevoegde feiten uitgesproken straf als een gepaste beteugeling voorkomt en dient te worden behouden;

Overwegende echter dat de verdachte in de wettelijke voorwaarden verkeert om de gunst der voorwaardelijkheid te genieten, dat verhoopt mag worden dat hij zich in de toekomst aan geen misdrijven meer zal schuldig maken; dat hem dus de gunst der voorwaardelijkheid mag toegekend worden, zoals hierna zal worden bepaald;

Overwegende dat de eerste rechter, terecht, beklagde heeft vervallen verklaard van het recht tot het sturen van een voertuig of een luchtschip, of het geleiden van een rijdier gedurende een termijn van zes maand; dat deze vervallenverklaring echter dient te worden beperkt tot de voertuigen met eigen beweegkracht;

Om deze redenen;

Het hof, rechtdoende op tegenspraak;

Gelet op de wetsbepalingen door de eerste rechter ingeroepen, en bovendien op art. 24 der Wet van 15 juni 1935; art. 9 der Wet van 31 mei 1888 gew. door de wet van 14 november 1947, en art. 211 van het Wetboek van Strafvordering, alle wetsbepalingen door de heer voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid;
Ontvangt de ingestelde beroepen en erover beslissend:

Alle verdere of strijdige besluiten van de hand wijzend als ongegrond;

Bevestigt het bestreden vonnis in al zijn beschikkingen, mits deze enkele wijzigingen dat de tenuitvoerlegging, enkel wat de uitgesproken hoofdgevangenisstraf betreft, zal geschorst blijven voor een termijn van vijf jaar, te rekenen van heden af, indien de veroordeelde geen straf van meer dan één maand oploopt; 2) dat de vervallenverklaring beperkt blijft tot de voertuigen met eigen beweegkracht;

Verwijst verdachte in de kosten van beroep begroot op de som van 498 F;

Verstaat dat de door de eerste rechter uitgesproken lijfsdwang van één maand tot invordering der kosten van eerste aanleg, zal uitgestrekt worden tot de kosten van beroep.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

3e Kamer. — 6 februari 1962.

Rechter: M. Squilbeck.

Substituut-Prokureur des Konings: M. de Marneffe.

Advokaten: Mrs. De Locht en De Rouck.

Taalgebruik in gerechtszaken wanneer er meerdere verweerders zijn. — Verweerders woonachtig in de Brusselse agglomeratie. — Niet geregeld door de wet van 15 juni 1935. — Geen nietigheid zonder formele beschikking.

De wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken heeft het geval van samenloop van verweerders woonachtig in de Vlaamse en (of) Waalse taalstreek met verweerders woonachtig in de Brusselse agglomeratie niet geregeld.

Het artikel 6 van de wet van 15 juni 1935 dat voorschrijft dat de dagvaarding moet opgesteld worden in het Nederlands of in het Frans naargelang de meerderheid van de gedaagden in de Vlaamse of in de Waalse taalstreek woont is in casu niet van toepassing.

Bij gebreke aan formele beschikking van de wet kan de dagvaarding niet nietig zijn.

Goderis t./ Schouppe, Henrard, Danhier,
N.V. Mavalon, Van Cauwelaert.

Vonnis (vertaling)

Overwegende dat vooraleer ten gronde te besluiten partij Schouppe de dagvaarding niet wenst te horen verklaren omdat ze niet in het Nederlands is opgesteld;

Overwegende dat partij Mavalon verklaart de besluiten van aanlegster bij te treden;

dat partijen Van Cauwelaert, Henrard en Danhier zich naar de wijsheid van de rechtbank gedragen;

Overwegende dat drie van de vijf verweerders gedomicilieerd zijn in de Brusselse agglomeratie;

dat twee verweerders in een gemeente van de Vlaamse taalstreek wonen (Schouppe en Mavalon);

dat partij Schouppe het artikel 6 van de wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken inroept dat zegt dat wanneer meerdere verweerders gedagvaard worden, de dagvaarding opgesteld moet worden in de taal van de meerderheid der verweerders;

dat partij Schouppe beweert dat de verweerders die in de Brusselse agglomeratie wonen niet in aanmerking komen voor het berekenen van deze meerderheid;

dat partij Schouppe tot het besluit komt dat de dagvaarding in het Nederlands moet opgesteld worden daar ze gericht is aan twee personen wonend in gemeenten van de Vlaamse taalstreek en drie personen wonend in de Brusselse agglomeratie;

Overwegende dat deze redenering de inwoners van de Brusselse agglomeratie de taalkeus ontnemt;

Overwegende dat het artikel 6 van de wet op het taalgebruik zegt dat voor de berekening van de meerderheid er geen rekening zal gehouden worden met de verweerder die geen gekende woonplaats heeft; dat

bijgevolg uitsluitend de verweerder die geen gekende woonplaats heeft voor de berekening van de meerderheid niet in aanmerking komt;

Overwegende dat in casu de verweerders die in de Brusselse agglomeratie wonen geen verandering van taal vragen;

Overwegende dat bovendien niet bewezen is dat zij enige kennis hebben van de Nederlandse taal; dat geen enkele wettelijke bepaling aan de bewoners van de Brusselse agglomeratie het recht ontnemt in aanmerking te komen voor het berekenen van de meerderheid;

Overwegende dat de door aanlegger ingeroepen rechtsleer vaststelt dat de hypothese van samenloop van verweerders die enerzijds behoren tot een streek met bepaald taalgebruik en anderzijds behoren tot een streek met een relatief fakultatief taalgebruik, niet voorzien werd door de wet van 15 juni 1935;

Overwegende dat nietigheden niet kunnen vermoed worden; dat zij moeten voorzien zijn door een uitdrukkelijke bepaling; dat het artikel 40 van de wet op het taalgebruik in gerechtszaken de nietigheid instelt voor de beschikkingen die deze wet zouden schenden;

dat de dagvaarding opgesteld in de taal van de meerderheid der verweerders geen enkele beschikking van de wet schendt;

Om deze redenen,

De Rechtbank, op tegenspraak beslissend,

Gehoord in openbare zitting de heer de Marneffe, Substituut-Prokureur des Konings in zijn eensluidend advies,

Gezien de wet van 15 juni 1935,

Alle andere en strijdige besluiten verwerpend,

Zegt voor recht dat de dagvaarding niet nietig is; Verzendt de zaak ten gronde.

NOOT. — Dit vonnis breekt met de vaststaande rechtspraak van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel.

In het licht van de bestaande wetgeving op het taalgebruik in gerechtszaken zou het wenselijk zijn aan de vroegere rechtspraak van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel de voorkeur te geven.

Probleemstelling.

Het gaat hier om een toepassing van de wet op het taalgebruik in gerechtszaken ingeval er verscheidene verweerders zijn. Inderdaad, er zijn in casu drie verweerders woonachtig in de Brusselse agglomeratie en er zijn twee verweerders woonachtig in de Vlaamse taalstreek. Moet de dagvaarding in het Nederlands of in het Frans opgesteld worden?

Wetgeving.

Artikel 4 der wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken zegt dat de verweerder die in de Vlaamse of in de Waalse taalstreek woont, in het eerste geval in het Nederlands, in het tweede geval in het Frans moet gedagvaard worden. Tegenover de verweerder die in de Brusselse agglomeratie woont, laat artikel 4 de keuze van de eiser vrij.

Artikel 6 van de wet van 15 juni 1935 behandelt de rechtspleging waarin verschillende verweerders betrokken zijn. Het schrijft voor dat de inleidende akte moet opgesteld worden in het Nederlands of in het Frans naargelang de meerderheid van de gedaagden in de Vlaamse of in de Waalse taalstreek woont. De gedaagden zonder bekende woonplaats in België wor-

den bij het berekenen van die meerderheid niet in aanmerking genomen.

Artikel 40 van de wet zegt dat de akten die de beschikkingen van de wet van 15 juni 1935 schenden, nietig zijn.

Oplossing die vóór het vonnis van 6-2-1962 algemeen aanvaard werd door de rechtspraak van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel.

Voorafgaandelijk moet opgemerkt worden dat artikel 6 van de wet van 15 juni 1935 niet alle mogelijke gevallen waar verschillende verweerders gedagvaard moeten worden uitdrukkelijk geregeld heeft. De wet zegt namelijk niet of de verweerders wonend in de Brusselse agglomeratie of in een duitstalige gemeente bij het berekenen van de meerderheid in aanmerking komen. Het artikel 6 regelt alleen het geval van samenloop van verweerders die in de Vlaamse taalstreek en in de Waalse taalstreek wonen.

In casu hebben we drie verweerders wonend in de Brusselse agglomeratie en twee verweerders wonend in de Vlaamse taalstreek.

We stellen onmiddellijk vast dat het artikel 6 van de wet in casu geen toepassing kan vinden daar er niet alleen verweerders zijn die in de Waalse en in de Vlaamse taalstreek wonen maar ook verweerders die in de Brusselse agglomeratie wonen.

Vermits het artikel 6 het geval van samenloop van verweerders wonend in de Vlaamse of in de Waalse taalstreek met verweerders wonend in de Brusselse agglomeratie niet regelt moeten we, onzes inziens, terugkeren naar het algemeen principe van artikel 4 der wet dat zegt :

— nederlandstalige dagvaarding voor de verweerder woonachtig in de Vlaamse taalstreek,

— franstalige dagvaarding voor de verweerder wonend in de Waalse taalstreek,

— vrije taalkeus voor de dagvaarding van de verweerder wonend in de Brusselse agglomeratie.

Bij samenloop van drie verweerders woonachtig in de Brusselse agglomeratie en twee verweerders woonachtig in de Vlaamse taalstreek, zoals in casu, moet de dagvaarding bijgevolg in het Nederlands opgesteld zijn.

Inderdaad, veronderstellen we een geval waarin slechts drie verweerders zijn, allen woonachtig in de Brusselse agglomeratie. Dit geval is niet geregeld door het artikel 6 van de wet, bijgevolg moet het artikel 4 toegepast worden en heeft de eiser de vrije taalkeus.

Voegen we echter bij deze drie verweerders woonachtig in de Brusselse agglomeratie twee verweerders woonachtig in de Vlaamse taalstreek, zoals in casu, dan moet ingevolge het artikel 4 deze laatste gedagvaard worden in het Nederlands. Bijgevolg is de taal der dagvaarding het Nederlands (Burg. rb. Brussel, 6^e kamer, 20 jan. 1937, R.W. 1937-1938, 149; Brug. rb. Brussel, 2^e kamer, 11 mei 1954, J.T. 1954, 592).

Omgekeerd moet in geval van samenloop van verweerders der Waalse taalstreek en verweerders der Brusselse agglomeratie ingevolge het artikel 4 de taal der dagvaarding het Frans zijn (Burg. rb. Brussel, 5^e kamer, 28 febr. 1939, R.W. 208).

Deze oplossing wordt eveneens voorgesteld door Leo Lindemans in zijn studie «Taalgebruik in gerechtszaken», A.P.R., 101.

Kritiek op het vonnis dd. 6-2-1962 van de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel.

1. Het vonnis dd. 6 febr. 1962 beslist dat het artikel 6 van de wet van 15 juni 1935 helemaal niet zegt dat

de verweerders wonend in de Brusselse agglomeratie niet in aanmerking komen voor het berekenen van de taalmeerderheid ingeval van samenloop. We gaan met deze zienswijze volledig akkoord. Het artikel 6 kan in casu niet toegepast worden.

2. Het vonnis stelt vast dat het geval van samenloop van verweerders wonend in de Brusselse agglomeratie en verweerders woonachtig in een bepaalde taalstreek niet geregeld is door de wet; dat een nietigheid nooit vermoed kan worden maar uit een formele beschikking van de wet moet spruiten.

Onzes inziens moet — zoals hierboven uiteengezet — de algemene regel van artikel 4 hier toegepast worden. Een niet toepassing van artikel 4 zou een schending van dit artikel uitmaken met als sanctie de nietigheid van de akte.

De contra-stelling.

1. Volgens Hayoit de Termicourt (Beschouwingen blz. 51) zou men de Brusselse agglomeratie moeten indelen in gemeenten waarvan de meerderheid der inwoners bij de jongste volkstelling verklaarden meest of uitsluitend Nederlands te spreken, en in gemeenten waarvan de meerderheid der inwoners verklaarden meest of uitsluitend Frans te spreken. Naargelang de verweerder woont in een gemeente van de eerste of de tweede categorie wordt hij aangerekend t.v.v. het Nederlands of het Frans.

Deze rechtsleer werd niet gevolgd door de rechtspraak.

2. Volgens een deel der rechtspraak (waaronder geen enkel vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel) moeten de Brusselse verweerders in aanmerking genomen worden, in die zin, dat zij noch als in de Vlaamse noch als in de Waalse taalstreek wonende kunnen beschouwd worden, en dus geen meerderheid kunnen doen omkeren, maar dat zij, ingeval van gelijkheid of overwicht van de gedaagden die in de Vlaamse en in de Waalse taalstreek wonen samengesteld, *pariteit* doen ontstaan, waardoor de eiser de vrije keuze van de taal der inleidende akte bekomt. Aldus is er pariteit wanneer de eerste verweerder in het Vlaamse land woont en de tweede in de Brusselse agglomeratie; dan mag de eiser in het Frans of in het Nederlands dagvaarden (Werkr. Brussel, 15 april 1936, Louage Ouvr. 1936, 185; Handelsrb. Brussel 3 nov. 1950, Jur. Comm. Brux. 1950, 338).

Besluit.

De voorkeur zou moeten gegeven worden aan de oplossing gegeven door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel voor het vonnis van 6 febr. 1962, d.w.z. dat in geval van samenloop van verschillende verweerders, de verweerders woonachtig in de Brusselse agglomeratie niet in aanmerking komen voor het berekenen van de meerderheid. Indien de rechtbank van eerste aanleg te Brussel niet terugkomt op haar laatste beslissing, zal eveneens moeten aanvaard worden dat in geval van samenloop van b.v. drie verweerders wonend in de Brusselse agglomeratie en twee verweerders woonachtig in de Waalse taalstreek, de taal der dagvaarding het Nederlands kan zijn. Een dergelijke beslissing zou, onzes inziens, eveneens een schending uitmaken van het artikel 4 der wet.

Yvette Vanneste.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

11e Kamer. — 16 februari 1962.

Voorzitter : M. Goris.

Referendaris : M. Beckers.

Advocaten : Mrs. Speyer en Lens.

Vennootschappen. — Benoeming van commissarissen in uitzonderlijke omstandigheden ter verificatie van boeken en rekeningen van de vennootschap. — Strekking en toepassing van art. 191 van de wetten op de vennootschappen.

De aan de rechtbank van koophandel bij art. 191 van de wetten op de vennootschappen verleende bevoegdheid om in uitzonderlijke gevallen meer commissarissen aan te stellen om de boeken en de rekeningen van de vennootschap te verifiëren, moet in brede zin worden uitgelegd.

Het bestaan van uitzonderlijke gevallen staat ter soevereine beoordeling van de Rechtbank. Komen hiervoor in aanmerking alle uitzonderlijke omstandigheden in het beheer, het beleid en zelfs de werking van de vennootschap; niet is vereist, dat de aangevoerde uitzonderlijke omstandigheden van bedrieglijke aard zouden zijn.

Er bestaat aanleiding tot benoeming van een commissaris, zodra er enige vrees of twijfel bestaat, dat tengevolge van bedrieglijke feiten of verhelingen de algemene vergadering of de raad van beheer beslissingen zouden treffen, die aan een der belanghebbende partijen nadeel zouden kunnen berokkenen. De bepaling van art. 191 heeft precies tot doel de rechtmatige belangen van een minderheid van aandeelhouders te vrijwaren wanneer het onderzoek van de balans, de winst- en verliesrekening en andere bescheiden onvoldoende is om de aandeelhouders over de juiste en werkelijke toestand van de vennootschap in te lichten.

Krachtens het derde lid van art. 191 moet het vonnis het voorwerp van het door de commissarissen te verrichten onderzoek nauwkeurig bepalen. Dit betekent echter niet, dat de aan de commissarissen verstrekte opdracht niet zeer breed zou kunnen zijn.

Cs. Verrept/N.V. Grand Hotel de Londres

Aangezien het verzoek strekt tot de aanstelling van één of meerdere commissarissen die als opdracht zullen hebben het onderzoek van de boeken en de rekeningen van de N.V. Grand Hôtel de Londres, de Keyserlei 58, te Antwerpen;

Aangezien het verzoek ontvankelijk en gegrond is;

Aangezien verweerster opwerpt dat het verzoek gesteund zijnde op art. 191 van de samengeschatte wetten op de handelsvennootschappen niet ontvankelijk is omdat de opdracht van de bijzondere commissarissen moet dragen op nauwkeurige feiten en aanlegsters geen nauwkeurige feiten aanhalen.

Tevens om reden dat reeds op 16 oktober 1961 de afgevaardigde-beheerder en voorzitter van de beheerraad, de heer Et. Stevens aan Mevrouw Blanchaert, geboren Verrept, heeft laten weten, dat overeenkomstig haar wens al de bewijsstukken betreffende al de betalingen sedert 1 januari 1961 te harer beschikking werden gesteld en dit aanbod bij beslissing van de beheerraad van 19 januari 1962 bevestigd en herhaald wordt, zodoende dat het huidige verzoek geen reden van bestaan heeft en bijgevolg onontvankelijk is;

Aangezien het huidige verzoek gesteund is op art. 191 van de wet op de vennootschappen luidend als volgt : « de Rechtbank van Koophandel mag, in uitzonderlijke » gevallen, op met assignatie aan de vennootschap be » tekend verzoek der aandeelhouders en der samen » werkers die het vijfde deel der maatschappelijke in » tresten bezitten, meer commissarissen aanstellen om » de boeken en de rekeningen der vennootschap op te » nemen. Zij hoort de partijen in raadkamer en beslist » in openbare terechtzitting. Het vonnis zal nauwkeu » rig de punten opgeven waarop het onderzoek zal dra » gen en het bedrag bepalen der vooraf neer te leggen » gelden voor de betaling der kosten, welke kosten ge » voegd kunnen worden bij de kosten van het rechts » geding waartoe de vastgestelde feiten aanleiding zou » den geven. Het verslag zal ter griffie worden neer » gelegd. »

Aangezien het niet betwist wordt door verweerster dat aanlegsters 1/5 deel der maatschappelijke intresten bezitten;

Aangezien verweerster de onontvankelijkheid van het verzoek inroept als wanneer zij nochtans ten gronde het verzoek van aanlegsters beaamt en akkoord is de verschillende bescheiden en elementen te onderwerpen aan de door aanlegsters vooropgestelde deskundige boekhouder, maar zich verzet vooral om reden dat zij niet wil dat dit gebeure bij gerechtelijke uitspraak en bij beslissing van de rechtbank;

Aangezien nochtans de reden van niet ontvankelijkheid door verweerster opgeworpen niet kunnen aanvaard worden;

Aangezien inderdaad artikel 191 op de handelsvennootschappen geenszins bepaalt dat de punten waarover het onderzoek zal dragen in het verzoek van de aandeelhouders moet beschreven worden : dat dit artikel alleenlijk bepaalt dat het vonnis deze punten zal opgeven;

Aangezien anderzijds dit artikel 191 spreekt over nauwkeurige omschrijving van deze punten, doch het van algemene rechtsleer en rechtspraak is dat deze nauwkeurige omschrijving geen beperkte omschrijving is en de taak van de aan te stellen commissarissen zeer breed kan zijn;

Aangezien anderzijds dit artikel 191 alleen vereist dat er zou gewag gemaakt worden van uitzonderlijke gevallen zonder nochtans deze uitzonderlijkheid te bepalen en nader te omschrijven;

Aangezien bijgevolg en zoals verder zal uitgelegd worden de rechtbank volstrekt vrij is van te beoordelen en zowel de gepastheid als de houding van de verwerende vennootschap in aanmerking kan nemen;

Aangezien het niet kan betwist worden dat er een meningsverschil bestaat tussen de groep van aanlegsters en de groep Stevens;

Aangezien inderdaad ter gelegenheid van de raad van beheer van 19 januari 1962 uitlatingen gedaan werden ten overstaan van aanlegsters die zeker en vast geen gunstige atmosfeer tot samenhangigheid inhouden :

dat tevens in de brieven van 11 december en 22 december 1961 woorden gebruikt werden door verweerster zoals « ridicule, inconcevable, abusif, obstruction » om het gedrag van aanlegsters te kenmerken, als wanneer deze nochtans alleenlijk vroegen de boeken van verweerster met behulp van een deskundige te mogen nazien;

Aangezien tevens in de brief van verweerster van 21 januari 1962 gepost op 22 januari 1962, verweerster de houding van aanlegsters betitelt als hebbende aanleiding gegeven tot het diepste misprijzen van al de beheerders en nl. in de volgende bewoordingen :

« Je suis autorisé à vous dire que votre comportement tant vis-à-vis du Londres que vis-à-vis de l'Ad-ministrateur-Délégué a fait l'objet du mépris le plus profond de TOUS les administrateurs »;

Aangezien bijgevolg het uitgesloten is dat aanlegsters in kalmte en vrijmoedigheid de inlichtingen zouden verkrijgen waarop zij recht hebben en het niet te betwisten valt dat zekere moeilijkheden zich voordoen in de verhoudingen tussen de leden van de Raad van Beheer en ook zekere verwaarlozingen in het opmaken en overmaken van overzichten en balansen waarvan de elementen en de cijfers aan onderzoek zouden dienen gesteld te worden volgens aanvraag van aanlegsters en zoals trouwens zal bepaald worden in het vonnis;

Aangezien deze moeilijkheden en verwaarlozingen vooral bestaan in het gemis aan duidelijk antwoord of gevolg aan de brief van aanlegster van 10 oktober 1961, aan het gebrek aan antwoord aan de brieven van hun raadsman van 11 en 22 december 1961, in het feit dat tevergeefs een bijeenroeping van de raad van beheer en algemene vergadering werd gevraagd, in het feit dat ten lange laatste plotseling na de dagvaarding van 16 januari 1962 toch een raad van beheer kon bijeengeroepen worden en dat men alsoo op het laatste ogenblik toch de indruk wil geven voldoening te schenken aan aanlegsters;

eveneens in het feit dat de boeken niet ter beschikking gesteld werden en deze omstandigheid reeds voldoende is om een zeker argwaan te doen ontstaan bij aanlegsters, want zulke houding komt eigenaardig voor;

Aangezien tevens en in dezelfde gang van gedachten het niet te betwisten valt dat de groep Stevens de bovenhand heeft in de raad van beheer : dat inderdaad de aandeelhouders in twee groepen verdeeld zijn, nl. Stevens en Blanchaert-Verrept met als neutrale personen de heren Leon Verrept en Olivier Herbosch die nochtans weinig belangstelling schijnen te hebben voor de zaak :

dat dienaangaande de groep Stevens het hele beleid in handen heeft en trouwens woonachtig is in het Hôtel de Londres en aldus een uitsluitend effectief toezicht uitoefenen over gans de zaak en het vertrouwen en de algemene goedkeuring van de andere leden van de raad van beheer, om zo te zeggen, blindelings meeslepen;

Aangezien deze bovenhand in de raad van beheer van de groep Stevens reeds op zichzelf voldoende zou zijn om tot toepassing van art. 191 op de handelsvennootschappen over te gaan;

Aangezien verder en in dezelfde gang van gedachten verweerster teruggekomen is op haar voorgaand akkoord dat aanlegster Blanchaert-Verrept zich zou kunnen doen bijstaan door een bevoegd deskundige nl. de heer Mennes : dat geen schikkingen werden genomen met het oog op het voorbereiden van de balans en de winst- en verliesrekening van het jaar 1961 : dat eveneens werd teruggekomen op de verbintenis in 1961 aangegaan de tweemaandelijks stand van zaken aan de beheerders over te maken : dat tenslotte weinig of gaan uitleg gegeven werd over pensioenen uitbetaald aan zekere personen en eindelijk er tegenstrijdigheden bestaan tussen de eindejaarsbalans 1960 en de winst- en verliesrekening einde 1960 enerzijds en anderzijds de stand van zaken van 30 september 1961;

Aangezien uit al deze feitelijke omstandigheden dient afgeleid te worden dat er ongetwijfeld in hoofde van aanlegsters een twijfel kan bestaan of de beslissingen welke door verweerster werden genomen wel overeenkomstig waren met het belang van de maatschappij

en of deze niet benadeeld werd door de houdingen of daden die schadelijke gevolgen zouden kunnen hebben : dat er eveneens een twijfel kan bestaan of wel de juiste weergave gedaan werd van de bestaande toestand en dat deze verschillende vaststellingen van aard zijn aanleiding te kunnen geven aan meerdere en diepgaande betwistingen en het bijgevolg wel nuttig zou zijn dat al deze feiten en andere, welke verder zullen aangehaald worden, door bijzondere commissarissen zouden onderzocht worden en waarvan art. 191 op de handelsvennootschappen de benoeming ten uitzonderlijke titel toelaat;

Aangezien in elk geval, moest de normale procedure gevolgd worden, al deze, onder meer, aangehaalde omstandigheden en feiten de oorsprong en aanleiding zouden zijn tot meerdere betwistingen dewelke het voorwerp zouden uitmaken van moeilijke en ingewikkelde debatten voor de rechtbank en het bijgevolg gepast en nuttig is deze te doen onderzoeken door de bijzondere commissarissen zoals bepaald in art. 191;

Aangezien verweerster ten onrechte opwerpt en tevergeefs dat al de beslissingen van de beheerraad genomen werden met eenparigheid van stemmen inbegrepen met die van de beheerster Blanchaert-Verrept en met haar goedkeuring en bijgevolg al de verwaarlozingen die zich zouden kunnen voorgedaan hebben, gedekt zouden zijn door de eenparige goedkeuring van de raad van beheer;

Aangezien inderdaad de gevraagde maatregel juist voor doel heeft de verwaarlozingen te bepalen, teneinde toe te laten deze te herstellen en desgevallend toe te laten aan de aandeelhouders gebeurlijke vorderingen in te stellen die hun toegelaten zijn door de wet;

Aangezien anderzijds het van rechtsleer is dat de aangehaalde feiten geen bedrieglijk karakter moeten hebben en dit een vereiste is die niet gesteld wordt door art. 191 van de wet op de vennootschappen (zie Hof van Beroep Brussel 20 februari 1908, Jur. Port d'Anvers, 1908, I, 359) en het eveneens niet kan geëist worden dat aanlegsters het volledig bewijs zouden leveren van de feiten waarover zij zich beklagen, want zoniet zou de aangevraagde maatregel onnodig zijn;

Aangezien een zeer brede interpretatie dient gegeven te worden aan de toepassing van art. 191 der wet op de vennootschappen en dit volgens de algemene strekking van de huidige rechtsleer en rechtspraak;

Aangezien inderdaad de rechtbank over de soevereine macht beschikt om het bestaan van de uitzonderlijke gevallen te beoordelen die de toepassing van art. 191 van de wet op de vennootschappen als gepast doen uitschijnen (Antwerpen - Rechtbank van Koophandel, 11 april 1894, Jur. Port d'Anvers, 1894, 240);

Aangezien inderdaad noch de algemeenheid van de bewoordingen van art. 191 van de wet op de Handelsvennootschappen, noch de omzichtigheid van de wetgever laten veronderstellen dat de beoordeling van dit art. 191 zou dienen beperkt te worden evenals de toepassing tot de uitsluitelijke gevallen van bedrog :

dat er veel andere toestanden zijn die nochtans ontbloomt zijn van elk bedrieglijk inzicht, van elk element van verhelung of inzicht te schaden, die nochtans de noodzakelijkheid kunnen doen uitschijnen dat de gevraagde maatregel, om tot een uitzonderlijk toezicht over te gaan, wijs en scherpzinnig is :

dat inderdaad de objectiviteit van deze noodzakelijkheid, de feitelijkheid van deze gepastheid en de werkelijkheid van deze abnormale toestand voldoende zijn, afgezien van elk element van moraliteit, om de uitzonderlijke ernst en gewichtigheid van de omstandigheden voorzien door de wettekst te kenmerken en te kunnen doen beoordelen;

Dat trouwens dit artikel 191 van de wet op de Handelsvennootschappen in vergelijking dient gebracht te worden met artikel 1871 van het B.W. dat eveneens voorziet dat een vennootschap kan ontbonden worden in zekere gevallen waarvan de wettigheid en de ernst aan de beoordeling van de rechters overgelaten wordt;

Aangezien ten andere men niet begrijpt waarom enerzijds verweerster de door aanlegsters aangevraagde maatregel aanvaardt en anderzijds zich verzet dat deze aanstelling van bijzondere commissarissen zou gedaan worden door een gerechtelijke beslissing: dat inderdaad juist door een gerechtelijke beslissing de objectiviteit van de aangestelde commissaris zal waarborgd zijn want werkende in opdracht van de Rechtbank, als wanneer deze zelfde commissaris, indien hij alleen aangesteld wordt als privé-expert van een partij, enkel en alleen in haar dienst staat en in opdracht van de belanghebbende partij werkt zodat hij niet gehouden is tot de objectiviteit die door elke gerechtelijke opdracht vereist is;

Aangezien tenslotte niets in artikel 191 van de wet op de handelsvennootschappen belet dat er een talrijker gebruik zou gemaakt worden van de maatregelen erin voorzien: dat inderdaad in geval zulke betwistingen aan de normale gang der procedure onderworpen worden, noodzakelijkerwijze en voorafgaandelijk aan elke beslissing ten gronde de rechtbank een deskundige moet aanstellen en men bijgevolg eindigt waarmede men had moeten beginnen;

Aangezien het niet kan weerlegd worden dat er aanleiding bestaat een commissaris aan te duiden van zodra er enige vrees of twijfel bestaat dat bedrieglijke feiten of verhelingen de algemene vergadering of de raad van beheer ertoe zouden leiden beslissingen te treffen die van aard zouden zijn schade te berokkenen aan één der belanghebbende partijen:

dat de geest en het nut van artikel 191 van de wet op de handelsvennootschappen er juist in bestaan de rechtmatige belangen van een minderheid van aandeelhouders te vrijwaren, wanneer het blijkt dat het onderzoek van de bilan, van de winst- en verliesrekening en andere bescheiden, de aandeelhouders niet hebben kunnen onderrichten over de juiste en werkelijke toestand van de vennootschap;

Aangezien ter zake de bestaande wanverhoudingen tussen de twee groepen van aandeelhouders in de raad van beheer en de grove woorden die gebruikt werden om de houding van aanlegster te kenmerken zeker en vast van aard zijn om de toepassing van dit artikel 191 te verrechtvaardigen en te bevelen;

Aangezien tenslotte het uitzonderlijke van huidig geval bewezen is door het feit dat een lid van de raad van beheer, ingevolge zijn hoedanigheid, van rechtswege toegang zou moeten hebben tot alle boekhoudkundige en commerciële bescheiden en zich van rechtswege zou moeten kunnen doen vergezellen van een boekhouder en dat tevens een beheerder een eigen burgerlijke en strafrechtelijke verantwoordelijkheid draagt en niet alleen het recht heeft, maar ook de plicht, gebruik te maken van alle wettelijke middelen om deze verantwoordelijkheid te dekken:

dat terzake het uitzonderlijke van huidig geval ten overvloede voortspruit uit het feit dat aanlegster Blanchaert-Verrept alléén staat tegenover de andere leden van de raad van beheer: dat zij geen gelegenheid gekregen heeft, bijgestaan door een boekhouder, tot de nodige onderzoeken over te gaan: dat zulks haar geweigerd werd tot op het laatste ogenblik, als wanneer zij reeds gedagvaard was en het uit de toon van de briefwisseling en van de beraadslagingen van de raad van beheer voorkomt dat een diepgaand konflikt

ontstaan is tussen de partijen en een onderzoek van de boekhoudkundige en commerciële bescheiden, zonder gerechtelijk mandaat, slechts een misleiding kan zijn;

Aangezien voor de toepassing van artikel 191 op de handelsvennootschappen, alle uitzonderlijke omstandigheden in het beheer en het beleid en zelfs het leven van een vennootschap mogen in aanmerking genomen worden;

Aangezien bijgevolg de aanvraag ontvankelijk is;

Aangezien ten gronde verweerster akkoord gaat met het verzoek van aanlegsters en zelfs akkoord gaat met de door haar vooropgestelde deskundige boekhouder de heer Celis; dat zulks voortspruit uit de brief van 26 januari 1962 geschreven door de heer Mullens en die het verslag meedeelt van de raad van beheer gehouden op 19 januari 1962 en waarin beslist wordt: « Le conseil décide, suite à la demande formulée par » l'avocat de Mme Blanchaert, d'autoriser cette dernière, assistée d'un expert comptable de son choix, à » vérifier les livres comptables de la Société au Siège Social, en l'occurrence cette autorisation porte sur la » personne de Mr. Auguste Celis proposé par elle »;

Aangezien zoals reeds gezegd het verzet van verweerster tegen de gerechtelijke aanstelling van deze commissaris, deskundige boekhouder, de heer Celis, als ongepast voorkomt om reden dat zijn aanstelling door gerechtelijke beslissing de objectiviteit van zijn opdracht en van zijn werking waarborgt;

Om deze redenen :

De Rechtbank maakt melding van de toepassing van artikel 2 van de Wet van 15 juni 1935;

Alle andere en strijdige besluiten verwerpend;

Verleent akte aan verweerster van haar aanbod de boekhouding van de N.V. Grand Hôtel de Londres aan de aanlegsters ter inzage voor te leggen;

Verklaart het verzoek van aanlegsters ontvankelijk en gegrond;

Bij toepassing van artikel 191 van de samengeschatte wetten op de handelsvennootschappen, stelt aan als commissaris, de heer August Celis, deskundig boekhouder, Frankrijklei 111, te Antwerpen, met opdracht de boeken en rekeningen te onderzoeken van verweerster, dit onderzoek zijnde bepaald op de volgende punten:

1) Onderzoek van de omstandigheden in dewelke de tweemaandelijks beloofde overzichten in het jaar 1961, niet aan de leden van de raad van beheer werden overgemaakt, dit onder uitzondering van het overzicht sluitend op 30 september 1961, maar bij ontstentenis dus van de overzichten over de overige maanden en over oktober, november en december 1961 en januari 1962;

2) Onderzoek van de cijfers die in deze ontbrekende overzichten hadden moeten voorkomen en voorleggen van alle elementen die in dergelijke overzichten hadden moeten vermeld zijn;

3) Verzamelen van de elementen voor vergelijkende tabellen tussen aan de ene kant deze ontbrekende overzichten en het overzicht van 30 september 1961 en aan de andere kant de eindejaarsbalans en de rekening van profiïten en verliezen van 31 december 1960; onderzoek van de tussen de twee termen van deze vergelijking voorkomende tegenstrijdigheden;

4) Verzamelen van de elementen voor het opstellen van de eindejaarsbalans van 31 december 1961 en de rekening van profiïten en verliezen van 31 december 1961 voor dewelke nog niets werd gedaan en onderzoek van de tegenstrijdigheden tussen deze in te zamelen elementen en enerzijds deze van de balans en de reke-

ning van profijt en verliezen van 31 december 1960 en anderzijds de sub 1), 2) en 3) aangehaalde overzichten;

5) Onderzoek van toestand op het gebied van remuneraties en/of uitkeringen van welke aard ook, daarin begrepen de voordelen in natura, aan de afgevaardigde-beheerder en voorzitter van de raad van beheer, aan het personeel, in het bijzonder aan de directeur Johan Stevens, aan Dame Maria Stevens, gescheiden van Weber Georges en aan Dame Weduwe Weber Georges (waarover voor het eerst een niet duidelijke uitlegging wordt gegeven in punt 5) van de tweede bladzijde van de op 22 januari 1962 afgegeven besluiten van verweerster), daarin begrepen de familieleden van deze personen; onderzoek van de justificaties hiervan, o.m. deze voorkomende in de besluiten van verweerster; onderzoek van de redenen waarvoor in het overzicht van 30 september 1961 een post voorkomt «pension Mme Weber F. 40.000,—» niet terug te vinden in de eindejaarsbalans van 31 december 1960 en in de rekening van profijt en verliezen van deze datum;

6) Onderzoek van volgende posten :

Balans of winst- en verliesrekening

op 31 december 1960 Overzicht 30 sept. 1961

Réserve taxée :	fr. 879.914,—	fr. 629.914,—
Réserve indisponible :	—	fr. 250.000,—
Caves vins :	fr. 477.476,—	fr. 359.875,—
Banquier J. Verrept :	fr. 215.887,—	fr. 407.619,—
Frais d'administration :	fr. 6.800,—	—
appointements :	fr. —	fr. 742.889,—
	(met details p. persoon)	

Reis- en represen- tatiekosten :	fr. 36.000,—	fr. 30.000,—
Assurances diverses :	fr. 114.816,—	fr. 29.348,—
Honoraires :	fr. 36.985,—	fr. 36.000,—
Commissions secrètes :	fr. 5.000,—	—
Congés payés et pensions employés :	fr. 143.326,—	—
Salarissen :	—	fr. 1.158.057,—
	(met details p. persoon)	

Lois sociales :	—	fr. 366.084,—
	(met details p. persoon)	

nagaan na evolutie van deze posten en/of alle posten van de balans van 30 december 1960 en de rekening van profijt en verliezen 30 december 1960 waarin zich in vergelijking met de huidige toestand, tegenstrijdigheden voordoen ;

7) de administratieve kosten te onderzoeken en nl. na te gaan of zij in verhouding zijn met de inkomsten en of hierop geen besparingen zouden kunnen gedaan worden ;

8) na te gaan hoe de post van profijt en verliesrekening van 31 december 1960 samengesteld is, nl.:

Cuisine :	fr. 1.076.421,96	—
Hôtel :	—	fr. 133.487,25
Boissons :	fr. 535.540,11	fr. 1.611.962,07
Frais répartis s/H.C.B.	—	fr. 1.478.474,82
	—	fr. 1.826.000,—
	—	fr. 437.525,18

waarvan geen details werden gegeven en waarin waarschijnlijk de salarissen, de sociale wetten en andere exploitatiekosten schuilen, wat evenwel door de aandeelhouders niet te ontdekken is en nog minder kan nagegaan worden ;

Bepaalt het bedrag der vooraf neer te leggen gelden voor de betaling der kosten op tien duizend frank (fr. 10.000,—) ;

Verleent akte aan aanlegsters van hun voorbehoud ten opzichte van al hun rechten hoegenaamd en in het bijzonder hun rechten inzake de bijeenroeping van alle algemene vergaderingen, het instellen van alle vorderingen, o.m. in nietigverklaringen en in schadevergoeding en van hun schatting des gedings ;

Verklaart het vonnis uitvoerbaar niettegenstaande elk verhaal, zonder borgstelling en bij uitsluiting van het recht tot kantonnement.

.....

NOOT : In verband met de voorestaande beslissing verg. men o.a. : J. Van Rijn, Principes de droit commercial, t. I, nrs 736-738 ; Fredericq, T. V. nrs 761-762 ; Répert. pratique du droit belge, V° sociétés anonymes nrs 1606-1638 en de aldaar geciteerde literatuur en rechtspraak.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE KORTRIJK

7 december 1961

Voorzitter : M. van Lerberghe.

Referendaris : M. Vandekerckhove.

Advokaten : Mrs. d'Hulst en De Grijse.

1. Verjaring in strafzaken. — Geen stuiting ten aanzien van een overtreding, die noch verknocht, noch samenhangend is met het gestuite delictuele feit.

2. Verplichte aansprakelijkheidsverzekering (wet van 1 juli 1956). — Rechtstreekse vordering van de benadeelde tegen de verzekeraar, die geen kortere verjaring dan de driejarige kan inroepen.

1. De stuiting van de verjaring in strafzaken, die «in rem» en niet «in personam» werkt, heeft een absoluut en onpersoonlijk gevolg ten aanzien van de feiten, die met het gestuite delictuele feit verknocht of samenhangend zijn. De stuiting werkt niet ten aanzien van een overtreding, die noch verknocht noch samenhangend is met het delictuele feit.

2. De bij de wet van 1 juli 1956 aan de benadeelde tegen de verzekeraar toegekende rechtstreekse vordering, is een eigen en zelfstandige vordering, die slechts na verloop van drie jaar vanaf het schadeverwekkend feit verjaart. De verzekeraar kan de door zijn verzekerde verkregen kortere verjaring (in casu één jaar) niet inroepen.

N.V. Esso Belgium t./N.V. La Royale Belge.

Toepassing art. 2, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Gezien de daging van 19 juni 1961, waarbij eiseres jegens verweerster, als verzekeringsmaatschappij van de zogezegde schuldige aanrijder Behaegel, de betaling vordert van 8.890 F met de vergoedingsrente, de rechterlijke rente en de kosten van het geding;

Overwegende dat het op zijn rechterkant rijdende voertuig van eiseres aangereden werd op 31 december 1959 door het rijdende voertuig van Behaegel, die een ontwijkingsmanoeuvre uitvoerde naar links om de uit een tweederangsaan komende fietser Debruyne Alice te ontwijken, welk meisje echter door arrest van het hof van Gent dd. 27 februari 1961 vrijgesproken werd, hetgeen juridisch betekent dat zij geen enkele fout tegen de verkeerscodex heeft begaan;

Overwegende dat deze vrijspraak niet ipso facto de schuld van Behaegel bewijst jegens Debruyne en a fortiori jegens eiseres; dat eiseres de schuld van Behaegel moet bewijzen;

Overwegende dat deze schuld ter zake volkomen vaststaat vermits het voertuig van eiseres normaal op zijn rechterkant reed en Behaegel zijn rechterkant heeft verlaten naar links om tegen het voertuig van eiseres aan te botsen, hetgeen vanzelfsprekend een inbreuk is op het verkeersreglement;

Overwegende echter dat verweerder de éénjarige verjaring van art. 7 der wet van 1 augustus 1899 inroept;

Overwegende dat de daden van onderzoek en van vervolging in de zaak Behaegel-Debruyne de penale en burgerlijke vordering hebben gestuit;

dat deze stuiting « in rem » en niet « in personam » werkt, dit is ook uitwerking heeft ten opzichte van verdachten die door de daden van stuiting niet persoonlijk werden bedoeld, dit is niet bij de stuitingsdaad waren betrokken (Hof Gent, 23 november 1960, R.W. 1960-61, 1138 met aangehaalde wetsartikelen en rechtspraak) op voorwaarde dat het gaat om hetzelfde delictuele feit of ermede samenhangende delictuele feiten (art. 227 Wsv.), zodat de stuiting een absoluut en onpersoonlijk gevolg heeft ten aanzien van de feiten verknocht of samenhangend met het gestuite delictuele feit;

Overwegende dat hier de laatste daad van stuiting in de zaak Behaegel - Debruyne binnen het jaar, weze vóór 31 december 1961, was het aantekenen van het beroep door het Openbaar Ministerie tegen het vonnis Kortrijk geveld op 22 juni 1960, welke daad dus later is en waardoor op 19 juni 1961 nog geen jaar verstrekken was sinds die laatste daad van stuiting binnen het eerste jaar;

dat echter de overtreding van Behaegel tegen de N.V. Esso niet behoort tot het gestuite delictuele feit van Debruyne Alice en evenmin verknocht is of samenhangt met dit delictuele feit (nergens zit het misdrijf van Behaegel juridisch vast aan het misdrijf waarvoor Debruyne was vervolgd) zodat de ingeroepen éénjarige vergadering wel ten voordele van de verzekerde was verworven;

Maar overwegende dat de verzekeraar hier deze verjaring van zijn verzekerde niet kan inroepen krachtens de economie van de wet van 1 juli 1956 en o.m. art. 6 en art. 10 van deze wet;

dat immers de wetgever bij art. 10 der wet van 1 juli 1956 de driejarige verjaring, geldend in de verzekeringswet van 11 juni 1874, heeft ingevoerd en dat enkel deze termijn ter zake geldt om de volgende redenen :

1) de verzekering geeft aan de benadeelde een eigen en zelfstandig recht tegen de verzekeraar (art. 6 wet van 1 juli 1956) dit is het hier door eiseres ingesteld recht spruit niet voort uit art. 1382 B.W. gebonden aan de inbreuk van Behaegel op de verkeersreglementen;

eiseres bezit een rechtstreekse vordering, los van de onderliggende verbintenissen tussen verzekeraar en verzekerde zodat de verzekeraar niet — zoals in een zijdelingse vordering — de middelen kan aanwenden waarover de verzekerde beschikt bv. de strafrechtelijke verjaring van één jaar, zelfs al is deze van openbare orde;

het eigene van een rechtstreekse vordering is dat de juridische verhoudingen tussen verzekeraar en verzekerde niet in aanmerking moeten komen (De Page, T. II, nr. 724 en Compl. T. II, nr. 721 A 5, en B en C 1);

2) de daden van stuiting bij de wet van 1 juli 1956 voorzien worden anders geregeld dan bij de strafrechtelijke verjaring, hetgeen laat uitschijnen dat deze wet een zelfstandige is ter uitlegging waarvan men zich niet op de regels van deze laatste verjaring mag beroepen;

3) de vordering van de benadeelde tegen de verzekeraar, spruitend uit de wet van 1 juli 1956 verjaar met 3 jaar vanaf het schadeverwekkend feit; deze beschikking verliest een groot deel van haar nochtans duidelijke betekenis indien men de strafrechtelijke verjaring zou kunnen inroepen;

4) ook de wetgever — net als de goede Homeros — slaapt af en toe; in zijn bedoeling ligt duidelijk de wens van de drie-jarige verjaring der rechtstreekse vordering (zie de degelijke motieven van het vonnis Vrederegerecht Luik 22 oktober 1959, B.A. 1959, 753 met de verwijzing naar art. 10 van het Verdrag tussen de Benelux-Statens, verdrag op 22 mei 1956 door het Belgisch Parlement goedgekeurd);

hij sliep eveneens in de bevoegdheidskeuze van art. 4 der wet van 3 juli 1956 (zie ons vonnis 2 februari 1957, R.W. 1957-58, 428);

Overwegende dat de vordering jegens de schuldige dader op een wettelijke verplichting steunt (art. 1382 B.W.) zodat deze vordering jegens de verzekeraar (wet van 1 juli 1956);

Overwegende dat de driejarige verjaring op de dag der dading niet was verworven (zie in dezelfde zin: Vredereg. Luik voornoemd en Hrb. Brussel 23 april 1960, J.T. 1960, 395; contra: echter: Vredereg. Marche-en-Famenne 19 mei 1959, B.A. 1959, 747; Vredereg. St.-Truiden, 1 september 1959, B.A. 1959, 749; Hrb. Brussel, 22 september 1959, B.A. 1959, 751);

Overwegende dat de wet van 30 juni 1961 (burgerlijke vorderingen uit een misdrijf verjaren na vijf jaar) geen terugwerkende kracht heeft en op 31 december 1959 ten minste op 19 juni 1961, niet bestond, zodat die wet hier geen rol speelt;

Overwegende dat er geen betwisting bestaat omtrent het gevorderd bedrag;

Om deze redenen,

De rechtbank, alle andere besluiten afwijzend,

Veroordeelt de verweester om aan de eiseres te betalen de som van 8890 F met de (rechterlijke rente; lees vergoedingsrente sinds 31 december 1959 tot aan de daging en sindsdien de rechterlijke rente;

Verwijst verweerder tot de kosten van het geding tot heden begroot op de som van 725 F, alsmede tot alle gebeurlijke uitvoeringskosten;

Verklaart het vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niet-tengestaande elke voorziening en zonder borgstelling.

BOEKBESPREKING

Mr. W. J. Slagter. — Rechtvaardigheid en doelmatigheid. Enige beschouwingen over het compromiskarakter van het recht. — N.V. Uitgevers-maatschappij AE. E. Kluwer, Deventer - Antwerpen. 1961. 40 p.

Deze brochure brengt de tekst der rede, die uitgesproken werd door Mr. W. J. Slagter bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in het burgerlijk recht, de burgerlijke rechtsvordering en het handelsrecht aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam.

Het is steeds uiterst belangwekkend kennis te nemen van de inaugurale rede van een hoogleraar, omdat deze er zich meestal op toelegt, bij de aanvang van zijn onderwijs aan de universiteit, enkele essentiële punten uit te diepen van de wetenschap die hij zal te doceren hebben. Deze oraties zijn dan ook meestal syntheses van de hedendaagse problematiek in bepaalde takken

van het recht. Dit is ook weer thans het geval met de rede van Prof. Slagter.

De auteur had zich reeds in de Nederlandse wetenschap zeer gunstig doen kennen door zijn merkwaardig proefschrift over «De rechtsgrond van schadevergoeding bij onrechtmatige daad», waarin hij een diepgaand onderzoek instelde aangaande al de theorieën die in de jongste jaren ontwikkeld werden om de laatste gronden van het recht op schadevergoeding te verklaren.

Het onderwerp, die in de hier besproken rede behandeld werd, is er een van rechtsphilosophische aard. De auteur gaat uit van de eeuwige tegenstelling die zich bij de juristen voordoet aangaande de bepaling van de inhoud van het recht. Volgens de eenen dient het recht te steunen op een hoger ethisch beginsel, op de rechtvaardigheid; volgens de anderen dient het hoofdzakelijk zijn waarde te zoeken in zijn maatschappelijke werking. Slagter betoogt dat noch het een noch het ander strookt met de werkelijkheid en dat de meeste rechtsregels een compromis zijn tussen de eisen van de rechtvaardigheid en deze der doelmatigheid. Wanneer men immers een rechtsregel, die volledig zou beantwoorden aan alle eisen van rechtvaardigheid, zou willen opleggen, stuit men voortdurend op een reeks praktische moeilijkheden; de norm zal geen waarborg geven van rechtszekerheid, zijn maatschappelijke werking kan onbevredigend zijn; zowel op het gebied van het bewijsrecht als van de budgetaire gevolgen kunnen ernstige bezwaren opdagen. Vandaar de onafwendbare noodzakelijkheid een gedeelte van de rechtsvaardigheid aan de doelmatigheid op te offeren.

In verband hiermede onderstreept de auteur dat het rechtvaardigheidsideaal zelf niet iets volstrekt absoluuts is, doch dat het ook wel onderhevig is aan wijzigingen naargelang de tijd en de plaats, al is het in mindere mate dan de doelmatigheid. Er is trouwens geen enkele reden op deze laatste al te zeer neer te zien, daar ook de doelmatigheid een hoog beginsel is en de behartiging van het algemeen belang en het streven naar rechtszekerheid een grote waarde vertegenwoordigen.

Wanneer nu rechtvaardigheid en doelmatigheid beide de inhoud van het recht bepalen, de eerste als maastaf en de tweede als doel, en er zich steeds in de werkelijkheid een compromis tussen beide voordoet, is het de bedoeling van Prof. Slagter in zijn rede de grenslijnen tussen beide te zoeken en het verdringen van het ene beginsel door het andere na te gaan. Hij doet zulks in de verhouding tussen billijkheid en rechtszekerheid, in het begrip sociale rechtvaardigheid en namelijk in het onderscheid tussen rechtsstaat en welvaartsstaat. In deze beide begrippen ziet hij geen tegenstelling doch, naar zijn mening, vormt in beide staatsopvattingen het recht een compromis, in enigszins verschillende verhouding, tussen rechtvaardigheid en doelmatigheid, de oude rechtsstaat met meer rechtvaardigheidsaspecten, de jonge welvaartsstaat met meer doelmatigheidselementen.

Met de verschuiving van het accent van rechtvaardigheid naar doelmatigheid hangt samen de sterke uitbreiding van het publiek recht en de relatieve achteruitgang der betekenis van het privaat recht; bij het compromis in het privaatrecht zal vaak de rechtvaardigheid overwegen, bij het publiekrecht de doelmatigheid. In dit licht plaatst de auteur ook de strijd tussen de scholen in het strafrecht, waarbij de oudere vergeldingsleer zich meer oriënteert aan het rechtvaardigheidsideaal, terwijl de moderne opvattingen der school van het sociaal verweer, die streeft naar de

opvoeding en de verbetering van de delinquenten een veel grotere betekenis toekent aan de doelmatigheid.

Kortbondig worden nu deze algemene beginselen getoetst aan enkele verschijnselen die zich voordoen in de verschillende takken van het recht, waarbij men telkens het primeren van de rechtvaardigheid of de doelmatigheid kan bespeuren in het compromis dat zich openbaart in de wetgeving of de rechtspraak.

Op het gebied van het burgerlijk recht bespreekt de auteur de verhouding tussen beide idealen bij de staking, de proeftijd bij de arbeidsovereenkomst, de echtscheiding, de eigendomsovergang door levering en de onrechtmatige daad.

In het staatsrecht is het compromis-karakter tussen beide nog wel het meest geprononceerd, wanneer men b.v. het kiesstelsel gesteund op de zuivere evenredige vertegenwoordiging vergelijkt met het Engelse districtstelsel. In dit laatste is de rechtvaardigheid vrijwel volledig opgeofferd aan de doelmatigheid, terwijl in landen als Nederland en België het hogere rechtvaardigheidsbeginsel der evenredige vertegenwoordiging zo remmend kan werken op de regeringsvorming.

In het belastingrecht worden de verschillende grote beginselen die de moderne belastingstelsels beheersen in het licht gesteld en aangetoond hoe elk van deze principes zich in meerdere of mindere mate aansluit ofwel bij de rechtvaardigheid ofwel bij de doelmatigheid.

In het strafrecht staat de rechtvaardigheid der vergelding tegenover de opvoedende en afschrikwekkende werking van de straf als doelmatigheidsgrond.

Dit alles toont aan hoe dikwijls discussies tussen juristen minder zinvol zijn omdat ze juist blijven worstelen met het compromis-karakter van het recht. Zij zouden beter doordringen tot de diepse grond van het geschil om, bij het noodzakelijk te sluiten compromis op elk bepaald terrein, te onderzoeken of de te stellen regel overwegend meer naar de rechtvaardigheid ofwel naar de doelmatigheid moet overhellen.

Het besluit van deze uiterst interessante rede luidt als volgt: «Het recht ontspruit aan de gerechtigheid. Maar op de weg van gerechtigheid naar positief recht, van idee naar doel, van glanzende kiemcel naar voltooid kunstwerk, verliest de rechtvaardigheid een deel van haar glans ter wille van het compromis met de doelmatigheid».

Deze beknopte rede bevat de stof voor een heel boek en vormt de kern van een hele rechtsphilosophie. Laten wij hopen dat de auteur de vluchtige schets, die hij hier ontwikkeld heeft, eens in een uitgebreider werk verder zal kunnen uitdiepen.

René Victor

René-William Thorp. — Vues sur la Justice. — R. Juliard, Parijs, 1962. 270 p.

Mr. René-William Thorp is een zeer gekende figuur uit het Franse rechtsleven. Hij was een schitterend bâtonnier der balie van Parijs, waar zijn activiteit zeer besproken is geworden in verband met de modernisering van de beroepsregelen der advocatuur; hij werd aangesteld als voorzitter van het Verbond der Franse Advocaten in welke hoedanigheid hij de strijd, die hij te Parijs had aangevangen, op nationaal plan voortzette; zeer opgemerkt zijn de bijdragen die hij regelmatig publiceerde in het blad «Le Monde» en onlangs nog werd veel over hem gesproken in verband met het spionage-proces te Kairo, waar hij de verdediging van de beschuldigde Fransen op zich heeft genomen.

Stafhouder Thorp heeft nu de uitstekende gedachte gehad enkele van zijn studiën, over het Franse rechtswezen heden ten dage, samen te bundelen en uit te geven. Het boek vormt een boeiende lektuur en al degenen die zich bezighouden met de rechtsbedeling zullen met grote belangstelling van deze verzamelde geschriften kennis nemen.

Het eerste gedeelte van het boek, dat door de auteur getiteld wordt «*La défense de la justice*», bevat eerst een reeks studiën waarin het rechtsbegrip wordt onderzocht zoals het ontwikkeld werd bij de klassieke Franse schrijvers Montaigne en Pascal. Wij lezen er ook een schitterende samenvatting van de rol die door Voltaire gespeeld werd in de bekende «*Affaire Calas*».

Na ook nog een studie gewijd te hebben aan «*Les droits de l'homme sous la troisième république*», vooral in verband met de betwistingen betreffende het recht van vereniging en de vrijheid van de drukpers alsook met de Dreyfuss-zaak, verenigt de auteur al deze opstellen onder de algemene benaming «*La justice et le génie français*», daar hij zich vooral als doel gesteld had de specifiek Franse opvatting van het recht te belichten.

Het tweede hoofdstuk van het boek draagt als titel «*La justice opprimée*». Hier zijn de verschillende artikelen verzameld die door stafhouder Thorp geschreven werden in verband met zoveler tekortkomingen aan het rechtvaardigheidsideaal, die in de laatste jaren zijn kunnen vastgesteld worden. De «*raison d'Etat*» doet zich nog terdege op allerlei gebied gelden. Dit is het geval bij de rechtsbedeling in Algerië, waarbij de auteur zich met kracht verzet tegen de vele gevallen van foltering van verdachten, die zich onbetwistbaar hebben voorgedaan. Hierbij vindt ook plaats een verontwaardigd protest tegen de wijze waarop door het Amerikaans gerecht aan Chessman een jarenlange morele marteling werd opgelegd.

Onder de titel «*La justice sauvegardée*» bespreekt schrijver de pogingen, die door het Frans gezag werden aangewend om aan de toestand, die een serene rechtsbedeling bedreigt, een einde te stellen, namelijk de oprichting van de «*commissions de sauvegarde*» en ook de poging die ondernomen werd door een aantal hoge magistraten en universiteitsprofessoren door de instelling van «*les colloques juridiques*», ten einde de gerechtelijke instellingen te beschermen en de individuele rechten te verdedigen.

Het tweede gedeelte van het boek is volledig gewijd aan de hervorming van het rechtswezen. De meningen, die in dit gedeelte door de schrijver worden ontwikkeld, zijn voor ons vooral belangwekkend.

Na een historische schets van de evolutie der rechtsbedeling doorheen de 19de eeuw, zet de auteur uiteen wat kan verwacht worden van een nieuwe opvatting van het rechtswezen. Wanneer wij ons met vele van zijn kritieken en hervormingsvoorstellen kunnen verenigen, komt het ons toch voor dat het toekomstideaal, dat stafhouder Thorp uitstippelt, ons niet zou bevredigen. Hij komt op voor een magistratuur die zeer dicht zou staan bij het leven en in de beroepsmiddens zou gekozen worden, zoals dit thans het geval is bij de rechtbanken van koophandel. Hierin ziet de auteur het middel om te vermijden dat het grootste gedeelte der handels- en nijverheidszaken aan het gewoon gerecht zou ontsnappen. Het is niet waarschijnlijk dat deze mening veel instemming zal vinden in ons land, waar integendeel gestreefd wordt naar de afschaffing der rechtbanken van koophandel en het toevertrouwen van alle hoegenaamde betwistingen aan de gewone rechtsmachten.

Aan de hervorming, die in Frankrijk werd doorgevoerd door de wetgeving van 1958, verwijt de schrijver haar al te administratief karakter. Het opgeven van de passiviteit van de rechter en het invoeren van de inkwisitoriale rechtsbedeling zou noodzakelijkerwijze leiden tot politie-methodes die gevaarlijk zijn. Ook hier zijn wij niet volledig akkoord. Het komt ons voor dat een rechtsbedeling, zoals deze die in Frankrijk bestaat bij de administratieve rechtbanken, waar de rechter actief medewerkt aan het zoeken van de waarheid, door zijn inkwisitoriale tussenkomst, geenszins de rechtsbedeling vermindert doch haar integendeel een hoger waarheidsgehalte en een grotere doeltreffendheid verzekert.

Stafhouder Thorp acht de in Frankrijk thans reeds verwezenlijkte hervormingen volstrekt onvoldoende en hij verdedigt met klem de invoering op strafrechtelijk gebied van de beginselen van sociaal verweer, wat betreft de uitvoering der sancties.

Het laatste gedeelte van het werk is gewijd aan de hervorming van de balie, waarvoor de auteur zelf zulk pionierswerk heeft verricht. Wat de toekomst van de balie betreft voorziet hij, naast de straffpleiter, die zijn edele taak zal voortzetten, de advocaat volgens de nieuwe stijl, die zal zijn «*l'avocat d'affaires*». Het is er dan Mr. Thorp vooral om te doen aan te tonen dat, door zich volledig in te werken in het moderne zakenleven, de advocaat niets van zijn traditionele prestige en van zijn hoge ethische waarde zal verliezen. Dat de associatie in de toekomst een noodzakelijkheid zal zijn wordt dik onderstreept en er wordt op gewezen hoe «*dans une société où prévalent les formes collectives, la clientèle se dépersonnalise*» (blz. 218).

Daarop volgt een overtuigend betoog voor de noodzakelijkheid van de eenheid in het gerechtelijk beroep. Het onderscheid tussen avoués en advocaten is niet langer vol te houden en Mr. Thorp weerlegt een voor een al de argumenten die worden aangehaald om beide beroepen samen in stand te houden, tot grote schade van de rechtsbedeling.

Eindelijk komt er in het boek een laatste hoofdstuk voor dat betrekking heeft op de rol van de balie in de Europese gemeenschap. Hier doen zich voorzeker sterke tegenstanden gelden, gesteund op traditionalistische overwegingen. Zij zullen niet bestand blijken tegen de drang der werkelijkheid en de auteur ziet met grote hoop het ontstaan van een Europese balie, waarvan de rol een allergrootste betekenis zal hebben.

De uiteenzettingen van de stafhouder Thorp zijn vooruitstrevend en zij trachten een synthese te bewerkten tussen de traditionele rol van de rechtsbedeling zoals deze in Frankrijk bestond en de dringende behoeften van de nieuwe tijd. Het boek staat vol frisse en interessante ideeën, het heeft een groot belang voor de evolutie van het rechtswezen in het algemeen en, al kunnen wij alle stellingen niet onvoorwaardelijk bijtreden, ware het wenselijk dat het ook in de middens van magistratuur en balie in ons land zou gelezen worden.

René Victor

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

MEDEDELINGEN

Vlaams Rechtsgenootschap Vrije Universiteit Brussel

Het Vlaams Rechtsgenootschap van de Vrije Universiteit Brussel kent voor het academisch jaar 1962-63 een prijs toe aan een student(e) van een lyceum, atheneum of andere officiële onderwijsinstelling van België, die zijn (haar) rechtsstudie wenst aan te vangen aan de Universiteit te Brussel (Nederlandse afdeling).

Deze prijs omvat zowel de inschrijvingskosten als de aankoop van de kursussen met vermindering uitgegeven door de Universitaire pers en dit voor één jaar.

De prijs wordt toegekend na een examen dat zal bestaan uit het opstellen van een verhandeling over een onderwerp van algemene cultuur. Dit examen zal plaats hebben op woensdag 2 mei 1962 in de gebouwen van de universiteit. Samenkomst der kandidaten te 14.20 u. stipt op het sekretariaat van de fakulteit der Rechtsgeschiedenis, Fr. Rooseveltlaan, 50, Brussel 5.

De jury is samengesteld uit twee professoren van onze Universiteit.

Alle inschrijvingen dienen toe te komen vóór 1 mei aan het volgende adres: Mej. Goethals, Solboschplein 10, Brussel 5.

Vrije Universiteit te Brussel

De Vrije Universiteit te Brussel, Rechtsfaculteit, meldt de vacatuur van de volgende cursus:

Grondige studie van de vraagstukken uit de internationale politiek, in de Nederlandse taal (30 u.) (2e bijzondere licentie in internationaal recht).

De aanvragen der kandidaten, met curriculum vitae, dienen vóór 25 april 1962 toegezonden te worden aan de heer Rector der Universiteit, Franklin Rooseveltlaan 50, Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie : jrg. 1962 - nr. 2 :

Wetgeving.

Rechtskundig Tijdschrift voor België - jrg. 1962 - nr. 1 :

R. Van Lennep, De socialisatie van het Recht. —

J. De Bruyne, Analecta uit de rechtspraak inzake « Gewelddaden en Mishandelingen ».

Nederlands Juristenblad : jrg. 1962 - nr. 13 :

A. P. Funke, Berekening van de appeltermijn van artikel 339, lid 1, Rv. en de cassatietermijn van art. 398, lid 1, Rv. — R. Van Oppen, Enkele opmerkingen over de Mijnewet van 21 april 1810 (II, slot). — A. J. Barendrecht, « Rechtsbescherming tegen de overheid ». — J. Bos, De stedelijke agglomeratie en de gemeentegrenzen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie : jrg. 1962 - nr. 4716 :

L. Lancée, De vaste vertegenwoordiger (I). — J. W. Schurer, Heeft de ministeriële aanschrijving formele rechtskracht ?

Arbitrale Rechtspraak : jrg. 1962 - nr. 495 :

Prof. P. Sanders, Handelsarbitrage in het Verre Oosten. — Rechtspraak.

Journal des Tribunaux : jrg. 1962 - nr. 4357 :

Chr. Lejeune et L. Dierickx, Des obligations contractées au Congo.

Annales de la Faculté de Droit de Liège : jrg. 1962 - nr. 1 :

Ch. Goossens, Esquisse d'une réforme du contentieux de la sécurité sociale. — M. Fontaine, Conséquences civiles de l'application des règles de concurrence. — J. Le Pas, La protection des investissements internationaux privés à l'étranger.

Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat : jrg. 1962 - nr. 20473 à 20488 :

Timbre. — Procédure civile. — Succession. — Taxe de transmission. — Taxe de facture. — Impôts. — Impôts sur les revenus. — Enregistrement. — Succession. — Partage.

Recueil Dalloz : jrg. 1962 - nr. 13 :

A. Weill, L'attribution préférentielle, par voie judiciaire, d'une entreprise commerciale, industrielle ou artisanale à caractère familial.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"